

BALKAN DEVLETLERİNİN İTTİFAK ARAYIŞI VE OSMANLI DEVLETİ

Suat ZEYREK*

Özet

XIX. yüzyıl Avrupa siyasetinde “denge siyaseti” etkili olurken, İngiltere’nin etkin bir güç olduğu süreçte Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğü Avrupa’nın güvencesi altına alınmıştı. Almanya’nın yeni güç alternatifi olmasıyla birlikte Avrupa siyasetinde bloklaşmalar süreci başlamıştı; fakat Berlin Antlaşması’ndan sonra batılı devletler, Osmanlı Devleti’nin yeni ulus devletlere bölünmesini teşvik etmeye başlamışlardı. Almanya, artık diğer batılı devletlerle birlikte hareket etmeye başlamıştı. 1911 yılı, bütün bir batı dünyası için Osmanlı Devleti üzerinde iştahlarının açıkça belirdiği ve birleştiği bir yıl olmuştu. Osmanlı Devleti yeni bir savaş öncesinde yalnız durumdaydı. Bu makalede batılı devletlerin sadece Osmanlı Devleti’nin tasfiyesi konusunda nasıl ittifak ettikleri ve sonuçları üzerinde durulmuştur.

Anahtar kelimeler: Balkan, İttifaklar, Bloklaşmalar, Almanya, Denge siyaseti, Makedonya.

Abstract

IN SEARCH OF ALLIANCE OF BALKAN STATES AND OTTOMAN EMPIRE

In the 19th century European politics was shaped by “balance policy” and European Powers, led by England, was keen to protect the territorial integrity of the Ottoman Empire. As Germany emerged to be a new challenging power in Europe, the demarcation of power blocs in the continent became more obvious. In the aftermath of the Treaty of Berlin, Western Powers, including Germany, encouraged minorities in the Ottoman Empire to form their independent states. We see that Western Powers reached a firm consensus on the territorial disintegration of the Ottoman Empire. The Ottoman state was left alone before the start of a new war. This article examines how the Western states formed a consensus on the disintegration of the Ottoman Empire

Key words: The Balkans, Alliances, Blocs, Germany, Balance politics, Macedonia.

---

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Avrasya Enstitüsü; szeyrek92@hotmail.com.

1. Genel Siyasi Durum

Batılı devletler Avrupa'nın güvenliğini bozacak bir gelişmeye meydan vermemek için modern dönemde Rusya'ya karşı ilk defa bir araya gelmişlerdi. Bunu yaparken devamlı öteki olarak gördükleri Osmanlı Devleti'ni de yanlarına almışlardı. Kırım Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin de dâhil olduğu Batı ittifakı, Rusya'yı Balkanlardan bir miktar uzaklaştırırken, Paris Antlaşması'yla da Rusya dâhil, batılı devletler Osmanlı Devleti'ni kolektif kontrol altına almışlardır. Osmanlı Devleti bir Avrupa Devleti sayılırken Avrupa hukukundan yararlanması teminat altına alınmıştı. Boğazlarla ilgili yabancı devletlerin savaş gemilerine kapalılık ilkesi, 1841 Londra Antlaşması, 1856 Paris Sözleşmesi ve 1878 Berlin Antlaşması'yla güçlendirilmişti; fakat Rusya, 1870 Almanya-Fransa Savaşı'nın meydana getirdiği vaziyeti fırsat bilerek Karadeniz'in tarafsızlığına ait hükümleri artık yok saydığını ilan etmişti. Rusya'nın bu teşebbüsüne Almanya yakın dururken bir yandan da Rusya-Fransa ilişkilerinde yaklaşma başlamıştı. Sadrazam Ali Paşa da Rusya'ya karşı müttefiksiz kalmamak için İngiliz siyasetine yakın olmayı tercih etmişti. Nitekim İngiltere'nin davetiyle toplanan Londra Konferansı, Karadeniz'in tarafsızlığını iptal etmiş ve Osmanlı Devleti'ne barış zamanında dost ve müttefik donanmalarını içeri almak serbestliği tanımıştı¹. Almanya'nın gittikçe güçlenmesi, Fransa-Rusya-İngiltere arasında bloklaşmayı iyice tahkim etmişti. Fakat bu bloklaşmaya rağmen Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti aleyhine ortak politikalar üretmesi devam etmişti².

Avrupalı devletler zayıflama sürecinde Osmanlı Devleti'ne karşı iki farklı tavır sergilemişlerdi. Berlin Antlaşması bu konuda bir dönüm noktası olmuştu. Osmanlı Devleti'ni reform yoluyla modernleştirme hedefi yerine imparatorluğun yeni ulus devletlere bölünmesini teşvik ve buna izin vermek yolunu tercih etmişlerdi. Bu anlayış Şark Sorununun geldiği son noktaydı. Berlin Kongresi'nde Bismarck, Osmanlı delegelerinin, Avrupa hukukundan istifadeye hakları olduğunu söylemesi üzerine, “*O hukuk size göre değil*” demişti³. Bismarck devamla, “*Söylediğimiz sözün arkasında, Almanya İmparatorluğu'nun güç ve*

¹ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, IV, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972, 233.

² Ali Arslan, *Efendi ve Uşak*, İskenderiye Yayınları, İstanbul 2008, s. 34.

³ Kemal Beydilli, “Şark Meselesi”, *DİA*, XXXVIII (2010), 355.

görkemi duruyor. Ancak biz, işin sonuçlanmasını isteyen, dürüst bir komisyoncu gibi duruyoruz” dese de İngiliz politikasına aykırı bir şekilde oluşturulan Büyük Bulgaristan üçe bölünmüş ve Makedonya kurtarılmıştı⁴.

Berlin Antlaşması'nın Ermeniler lehine Doğu Anadolu'da ıslahat yapılması konusunda Almanya, İngiltere ile birlikte hareket etmişti. Hatta Alman İmparatoru II. Wilhelm'in annesi, İmparatora hitaben, “*Türkiye'deki Hıristiyan katliamı çok iğrenç, bütün Hıristiyan ülkelerin görevi, bu katliamda akan Hıristiyan kanının intikamını Türkiye'den almak olmalıdır*” demiştir⁵. Böylece Osmanlı Devleti'ne karşı birleşme iki din ve iki medeniyet arasındaki bir mücadeleye dönüşmüştü. Türk topraklarının paylaşım projeleri Avrupa sisteminin ve genel barışın en önemli konularından biri olmuş, hatta Avrupa barışının emniyet supabı haline gelmişti. Batılı devletler arasında 1814-1912 yılları arasında düzenlenen üç kongrenin ikisinin, yirmi dört konferanstan on ikisinin Şark meselesiyle ilgili olması konunun önemini otaya koymaktadır⁶.

İngiltere de 1897'de Osmanlı ülkesinin muhtemel bölüşümünü hoşgörüy- le karşılayacağını ilan etmişti. Tek bir şartı vardı. O da Türkiye'nin mirasının en büyük bölümünü Rusya'ya devredecek plana razı olmamasıydı. Almanya da aynı fikirdeydi. Rusya da 1905'ten sonra İngiltere ile sürtüşmelere son vererek, uzlaşma arayışı içinde yeniden Balkan politikasına dönmüştü. Bu arada İngiliz Kralı ile Rus Çarı Reval'de bir araya gelmişler ve üçlü ittifaka karşı bir set oluşturarak bir denge kurmuşlardı. Bunu genel barışın korunması için yaptıklarını ve bundan Almanya'nın da kırgın olmaması gerektiğini beyan etmişlerdi⁷. İngiltere diğer taraftan Almanya ile Rusya'nın boğazları ve İstanbul'u işgal planına karşı çıkmışlar ve Balkanlardaki milli devletlerin son kalan Osmanlı topraklarını paylaşmak için giriştikleri mücadeleye taraf olmuşlardı. Bu tavır Avrupa barışını ciddi biçimde tehdit etmeye başlamıştı. Almanya Dışişleri Bakanı Holstein şöyle bir açıklama yapmıştı: “*Bizim iki arkadaşımız mirastan paylarını almadan Türkiye çökmemelidir; Avusturya ve İtalya'ya*

⁴ Mahir Aydın, “Tophane Konferansı Doğu Rumeli'ye Veda”, *Tarih Dergisi*, sayı 53 (2012), s. 116-117.

⁵ Muzaffer Tepekaya, “Osmanlı-Alman İlişkileri (1870-1914)”, *Türkler*, XIII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, 43.

⁶ Beydilli, “Şark Meselesi”, s. 353-354.

⁷ BOA, Y.PRK.EŞA, nr. 52/62 (14 Haziran 1908 tarihli Londra sefaretinden gelen telgraf).

devredileceklerinin hesabı yapılmadan İstanbul'un geleceği hakkında her türlü öneriye hükümet olarak karşıyız"⁸.

Meşrutiyetin ilanından sonra eğlenceler ve heyecanlar hemen bitmişti ki Bulgaristan istiklali meselesi, Bosna-Hersek ve Girit'in ilhakı gibi çok önemli tehditler ortaya çıkmıştı. Osmanlı Devleti'nin fiilî müdahale gücü kalmadığı gibi diplomatik yollardan da mücadele gücü ve iradesi kalmamıştı. Devletin iradesi başka yönlere dağılmıştı. Bulgaristan istiklalini dünyaya ilan ettiği gibi Avusturya İmparatoru da Bosna'yı ilhak fermanını imzalamıştı. Bu süreçte Bulgaristan ve Avusturya'nın icraatları için Rusya, Almanya, İtalya gibi devletlerin onaylarının alındığı Fransa'ya bildirilmişti⁹. Görüldüğü gibi batılı devletler bağlı oldukları ittifak sistemine bakmaksızın birlikte hareket etmişlerdi. Keza Batı Anadolu'daki adaların 1913 yılında Yunanistan'a verilmesi hususunda aynı ittifak söz konusuydu. Almanya sadece Osmanlı Devleti'ni doğuda bir dayanak olarak görmektedir. Aslında 1911 yılı bütün bir batı dünyası için imparatorluk üzerindeki iştahlarının açıkça belirdiği bir yıl olmuştu. Zaten İngiltere hükümeti, Sir Grey'e gönderilen gizli belgede "*Şimdiki durumda yalnız Balkanları ve Avrupa'yı değil fakat Arapları, Ermenileri, Kürtleri ve diğer ırkları da imparatorluktan ayırmak olmalıdır*" denilerek etkin bir propaganda'nın gerekliliğini ifade etmişti¹⁰.

2. Balkanlara Yönelik Politika Denemeleri

Millet sisteminin imparatorluk için gerekliliği Tanzimat'tan sonra daha iyi anlaşılmıştı. Tanzimat ricali yaşanan bütün sıkıntılara rağmen millet teşkilatını yeniden düzenlemek derdine düştüler. İmparatorluğu kompartımanlara dayanarak yönetme sistemi II. Meşrutiyet yıllarında "Kiliseler Kanunu" ile vaz geçilen ve hata sonucu millet grupları arasındaki gerilimin azalmasıyla ulusçu hareket ve birleşmeleri artıran sonuçlar doğurmuştu¹¹. II. Abdülhamid'in tahttan

⁸ Mim Kemal Öke, "Şark Meselesi ve II. Abdülhamid'in Garp Politikaları (1876-1909)", *Osmanlı Araştırmaları*, III, İstanbul 1982, s. 257. Batılı devletler Osmanlı Devleti'ni paylaşmakta anlaşmışlardı; fakat aralarında Türkiye'nin mirasını nasıl, kimin ve ne kadar alacağı konusunda anlaşmamışlardı.

⁹ Şevket Süreyya Aydemir, *Makedonya'dan Ortaasya'ya Enver Paşa*, II, Remzi, İstanbul 1971, 81.

¹⁰ Erol Ulubelen, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*, Cumhuriyet, İstanbul 2006, s. 113.

¹¹ İlber Ortaylı, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi", *Türkler*, X, Ankara 2002, 219.

indirilmesiyle birlikte İttihatçılar ilk icraat olarak millet sistemini kaldırmışlardı; fakat Osmanlılık idealinin gerçekleşmesi bazı ikilemlerin yok edilmesine bağlıydı. İttihatçılar Müslümanlıktan ziyade sembollerine önem vererek dini bir ayırım oluşturmuşlardı. Ayırımlar pratikte de kaldırılması ve uluslararası toplumun Türkiye'nin toprak bütünlüğüne saygı duyması gerekiyordu¹². II. Meşrutiyet sürecinde 1913 yılına kadar takip edilen politikalar Osmanlılık siyasetini tartışmaya açmış ve batılı devletler Türkiye'nin toprak bütünlüğüne saygı duymadıkları gibi değişik unsurları tahrik etmeye başlamışlardı. Batılı devletlerin XIX. yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti için ölmeyecek kadar yaşamasına izin verme anlayışı sona ermişti. Batılı devletler bütünüyle doğudaki sorunlara Müslüman-Hristiyan mücadelesi çerçevesinden bakıyorlardı. Geline bu nokta İttihatçıları Osmanlılık politikasından vazgeçirtmediyse de, imparatorluğun kimliği konusunda Anadolu Türk merkezinin önemi hakkında yeni bir bilinç meydana getirmişti¹³.

Millet sistemi içinde en kalabalık grup Ortodoks milleti idi. Ortodoksların büyük kesimi Rum olduğu için patrikhaneye Rum Patrikhanesi de denilir. Eflak-Boğdan halkı, Karadağlılar, Sırp ve Bulgarlar bu kiliseye bağlıydılar. Rum Kilisesi'nin Ortodoksların tamamı üzerindeki tekeli Bulgar Kilisesi'nin özerk yapısına kavuşmasıyla 1870'ten sonra sona ermiş ve Bulgarlar milli kiliselerine kavuşmuşlardı. Makedonya'daki Sırp-Bulgar mücadelesinde Rumlara karşı Bulgarları koruyan milli bir kilise ortaya çıkmıştı¹⁴. 12 Mart 1870 tarihli fermanla “*Aynı vatanın evlatları arasında barışı ve güvenliği sağlamak ve kültür eserini desteklemek için Makedonya dâhil olmak üzere birkaç piskoposlukta Bulgar Ruhban Reislîği, ayrı bir ruhani idare*” şeklinde açıldı¹⁵. Bundan sonra da Patrikhane ile Bulgar Eksarhhanesi arasında kıyasıya bir mücadele başlamıştı. Rum Patrikliği Bulgarları aforoz etmişti¹⁶. Rumların

¹² Willam L. Cleveland, *Modern Ortadoğu Tarihi*, çev. Mehmet Harmancı, Agora Yayınları, İstanbul 2008, s. 154-155.

¹³ Cleveland, *a.g.e.*, s. 156.

¹⁴ Ali Arslan, “Makedonya’da Rum-Ulah Çatışması”, *İ.Ü. Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, sayı 4 (2003), s. 3.

¹⁵ Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, V, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005, s. 462.

¹⁶ Paul Henri, *Türkiye Nasıl Paylaşıldı, Kaynarca Muahedesinde Son Felaketimize Kadar Şark Meselesi*, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, Dersaadet 1329, s. 48. Ayrıca Makedonya’da dört Bulgar Piskoposluğunun kurulması 1896’da Rumluğa karşı yeni bir darbe olmuştu. Yunanistan nasıl ki Bulgarların dini istiklallerini protesto ediyorsa Sırbistan ile Romanya da

kalbinde pek derin bir yara açan bu olay Bulgarlara büyük bir cesaret vermiş ve Bulgar komiteleri Rumeli’de faaliyetlerini artırmışlardı¹⁷. Hakkı Paşa hükümetinin Osmanlı topluluklarını birleştirme adına yapılan Kiliseler Kanunu ile Rumeli’de yüzyıllardır süren Bulgar-Rum gerginliğini ortadan kaldırmak amaçlanmıştı. İki kilise arasındaki alt-üst kültür anlaşmazlığı cemaatler arasında dinsel görünüm altında çatışmalara neden olmakta ve bu çatışmalar siyasi bir yöne dönmekteydi¹⁸. Bu mücadelenin en çok hissedildiği bölge Makedonya olmuştu¹⁹. Makedonya’daki Rum cemaati isteklerini bir program haline getirip Selanik’teki İttihat ve Terakki cemiyeti merkezine vermişti. Programda dini ve laik eğitim konularındaki ayrıcalıkların korunması, Fener Rum Patrikhanesine tanınmış olan ayrıcalıkların güvence altına alınması, kaldırılmış olan ayrıcalıkların geri verilmesi isteniyordu²⁰.

Makedonya’da yüzyılın başından itibaren devam eden olayların temelinde “Kiliseler Savaşı” etkili oluyordu. Kiliseler savaşı tamamen siyasi bir olay olup Rum-Bulgar çekişmesinden başka bir şey değildi. Bulgarlar Patrikhanenin kontrolüne girmek istemiyorlardı. Rum Ortodoks Patriği, artık milli bir kilise olmaktan çıkan Ortodoks Kilisesi’nin başı olarak kalacaktı. Bir kilise hangi cemaat tarafından kurulmuşsa o cemaate ait olacaktı. Diğer bölgelerde halkın en az üçte ikisi ruhban reisini kabul etmediği takdirde, ruhban reisi buraya müdahale etme hakkına sahip olmayacaktı. Bulgar Eksarhlığı’nın Rum Patriği tarafından onaylanmasından sonra Rum bölgelerinin ve doğrudan patrikliğin idaresindeki manastırların dışında Süzebolu, Köstendil, Filibe ve Stenimaka Bulgar ruhban reisinin idaresine verilmişti²¹.

---

siyasi terakkilerinden dolayı endişeleniyorlardı. Balkan hükümetleri bu suretle birbirine rakip olunca artık düvel-i muazzamanın birer aleti haline gelmişlerdi. Romanya, kuvvetli bir komşusuna karşı devamlı Türkiye ile ittifak etmek emelinde idi. Bkz. *a.g.e.*, s. 48-49.

¹⁷ M. A., *Hunin Sahifeler*, Çiftçi Kütüphanesi, İstanbul ty., s. 13-14.

¹⁸ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, IX, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1996, 132.

¹⁹ Hale Şıvgın, “Kiliseler ve Mektepler Kanunu”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı 148 (Şubat 2004), s. 2.

²⁰ Hale Şıvgın, “İttihat ve Terakki Politikalarının Balkan İttifaklarını Hızlandırmadaki Rolü”, *Gazi Akademik Bakış*, VI/11 (Ankara 2012), 6-7.

²¹ Jorga, *a.g.e.*, V, 462.

Sadrazam Mehmet Emin Âli Paşa'nın (1814-1871)²² gayretleriyle kurulan Bulgar Eksarhlığı, Rusya'nın Slav birliği gayesi için en büyük engeli oluşturmuştu. Bu yüzden Rus elçisi General İgnatiyev, Âli Paşa'nın ölümü karşısında memnuniyetini açıkça belirtmekten çekinmemiştir²³. Sonuç olarak Mahmud Nedim Paşa iktidara geçince General İgnatiyev'in ısrarı üzerine Antimos'un eksarhlığı onaylanmıştı²⁴. Bulgarların bağımsız kiliselerini kurmalarından sonra Makedonya'da kısa bir süre içinde büyük bir Bulgar kitlesi meydana gelmişti. Osmanlı yönetimi Bulgarlarla Rumları ayırmakla Balkanlardaki varlığını garantiye almış olduğu için sonuçtan memnundu. Bulgarlar dillerini ve tarihlerini serbestçe öğrenerek kendi kültürlerini yeniden yaşatmaya başlamışlardı. Bulgar adını gururla söyleyen halkın zaman içinde bazı siyasi projelere yönelmemeleri beklenemezdi. Bu gelişmeler Bulgarların bağımsızlık yolunu açmış bulunuyordu²⁵. Balkanlarda ilk olarak Rum ve Bulgar cemaatleri arasındaki ayrılık iki kilisenin rekabetine neden olurken Osmanlı yönetimini iç siyasette rahatlatmıştı; fakat bu iki toplum arasındaki düşmanlık iki unsurun maziye çabuk unutulmalarına neden olmuştu. Sofya ve Atina üniversiteleri öğrencilerinin karşılıklı ziyaretleri ve Yunan veliahdının bizzat Sofya'yı ziyareti iki tarafın yakınlaşmasını başlatmıştı²⁶.

Balkanlarda Rum, Arnavut, Rumen, Romen, Ulah ve Türkler haricindeki topluluklar Slav asıllı kavimlerdi. Sazonov, "*Balkan halkları arasında her türlü yakınlaşma Rus diplomasisinin anlayışı ve desteği ile karşılanmalıydı*" diyordu²⁷. Güney Slavları Rusya'nın önderliğinde önce dil ve kültür bakımından bir ittifakla bir araya gelmişlerdi²⁸. Balkan milletleri arasında milliyetçilik faktörleri ağırlıklı olarak kültürel benlikten kaynaklanmaya başlamıştı. Kiliseler Kanunu aynı mezhepten olan farklı ulusal cemaatler arasında huzur ve sakinliği sağlamak için çıkarıldığı halde buna en çok direnen taraf Patrikhane olmuştu.

²² Âli Paşa, Islahat fermanını hazırlamış ve Osmanlı Devleti'ni Paris Konferansı'nda temsil etmiştir. Londra Konferansı'na katılarak Rusya ile çıkabilecek bir savaşı önlemiş, Sultan Abdülaziz'in Avrupa seyahati sırasında bir buçuk ay kadar saltanat naipliği yapmıştır.

²³ Yılmaz Öztuna, *Türkiye Tarihi*, V, Ötüken Yayınları, İstanbul 1994, 226.

²⁴ Aram Andonyan, *Balkan Harbi Tarihi*, Sander Yayınları, İstanbul 1975, s. 108.

²⁵ Andonyan, *a.g.e.*, s. 109.

²⁶ *Şeyhülislam Cemalettin Efendinin Hatırat-ı Siyasiyesi*, Dersaadet 1336, s. 22.

²⁷ Arsen Avagyan-Gaidz F. Minassian, *Ermeniler ve İttihat ve Terakki İşbirliğinden Çatışmaya*, Aras, İstanbul 2005, s. 107.

²⁸ BOA, A.MTZ.(04), nr. 161/5 (10 Kasım 1907).

İTC'nin çıkardığı önemli kanunlardan biri de Cemiyetler Kanunu'dur. Bu kanunun çıkmasıyla birlikte meşrutiyetten sonra kurulan kulüpler için açık mücadelenin imkânsız hale gelmesinden sonra tekrar çete faaliyetlerine dönmeye başlamışlardı. Makedonya'da bulunan bütün kulüpler kapatılmaya başlamıştı. Manastır'da bulunan Arnavut, Sırp, Bulgar, Yahudi ve Ulah kulüplerinin ortak protestosuna Rum kulüpleri de katılmıştı. Bu Rum kulüpleri için bir dönüm noktasıydı. Çünkü Rumlar şimdiye kadar diğer kulüplere yakın durmuyorlardı. Bundan sonra değişik unsurların kulüpleri arasında yakınlaşma ve ittifak görülmüştü. Cemiyetler Kanunu'nu adeta tamamlayan bir kanun daha çıkarılmıştı. O da 26 Haziran 1910 tarihli Çeteler Kanunu idi. Bu kanunla çete mensuplarına ve silahlı eylem yapanlara ağır cezalar verilebilecekti. Hatta çetecilik yapanların aileleri bile sorumlu tutulacaktı. Tam bu sıralarda çıkan Arnavut isyanlarından dolayı Arnavutların ellerinde bulunan silahların toplatılmasına başlanmıştı²⁹. Bu uygulama Arnavutların tepkisini çekmiş ve Osmanlı hükümetine olan soğukluğu hızlandırmış, bağılılığı azaltmıştı.

Meşrutiyet'ten sonra Makedonya'da hâkimiyet mücadelesi yapan her unsur, Makedonya'da birlikte yaşamının yolunu aramak yerine meydana gelen fırsatları, kendi dini ve milli hedefleri için gerçekleştirme yarışına girmişlerdi. Protestan ve Katolik misyonerlerinin faaliyetleri Balkan milletlerinin hedeflerini belirlemede etkili olmuştu. Özellikle Fransa'da teşekkül eden ruhban cemiyetleri, yeni bir haçlı zihniyetinin tertipçileri olarak koyu bir taassupla Osmanlı Devleti'ne karşı Ortodoksları kışkırtma içinde idiler. Batılıların 1281-1913 yılları arasında Türkleri parçalamak için hazırladıkları 100 projenin sonuna gelinmişti. Bu projelerden biri de Balkan hükümetlerini birleştirmekti. Daha meşrutiyet öncesi başlayan Balkan hükümetlerini birleştirme projesi Rusya'daki ikiliklerden dolayı hemen pratik edilemiyordu. Çünkü Rus hükümeti tek bir sesle konuşmuyordu. Rusya Harbiye Nazırı Sukhomlinov, ordunun gerçek durumunu saklıyordu. Rusya'nın Fransa'ya yakınlaşmasından rahatsız olan bir grup olduğu gibi, bir savaş durumunda Almanya'ya mı, Avusturya'ya mı yoğunlaşılması konusunda bölünmüşlük vardı³⁰. Osmanlı Hükümeti varlığını

²⁹ Şıvgın, "İttihat ve Terakki", s. 9.

³⁰ Paul Kennedy, *Savaşta ve Barışta Büyük Stratejiler*, çev. Ahmet Fethi, Eti kitapları, İstanbul 1995, s. 185-186.

güçlendirme çabası içinde olup adem-i merkezîyetçi bir sistemden yana değildi; fakat bu mücadeleyi kazanan taraf maalesef Balkan devletleri olacaktı.

3. Balkanlarda İttifaklar Süreci

a. Sırp - Bulgar İttifakı: 29 Şubat 1912

Balkan Savaşı öncesi Balkan devletleri arasında yapılan ittifak anlaşmaları Balkan birliğinin sağlanmasındaki en önemli aşamalardan idi. Bu ittifaklar Rusya'nın Balkanlarda ve Avrupa'daki konumunu kuvvetlendirmek ve Osmanlı İmparatorluğu'na karşı olan siyasetine yeni bir yön vermek istemesinin sonucudur³¹. Rusya, İstanbul'u işgal edebilmek için Türkiye'yi zayıf düşürmek amacıyla Balkan milletlerine birer hayal mefkûre vermişlerdi³². Şimdiye kadar Rusların Türklerle yaptıkları savaşlarda kazançlı çıkanlar hep başkaları olmuştu. Rusya kamuoyu Türkiye üzerindeki hedeflerini saklamıyorlardı. "*Bizim bütün amalimiz İstanbul'u elde etmektir*" diyorlardı³³. Ruslar bu hedef için İstanbul'un çevresini yavaş yavaş boşaltarak ilerlemek istiyorlardı. Sınır olarak Romanya ve Bulgaristan vardı. Rusya için Şark meselesi bir İstanbul meselesi idi. Tabii burada Rusya'nın politikalarına engel olan batılı devletlerle mücadele etmesi gerekiyordu. II. Mahmud döneminde Osmanlı Devleti ile iki kez mücadeleye giren I. Aleksander şöyle demişti: "*İstanbul'a girmek üzere bizim için en kısa yol Viyana'dır*". 1877-78 Savaşı'ndan sonra yeğeni II. Aleksander ise, "*Amcam yanılmış, İstanbul için en kestirme yol Berlin'dir*" demiştir³⁴.

Bulgarlarla Sırp'ların arası önceleri iyi olmadığı halde Meşrutiyetten sonra ciddi derecede bir yakınlık başlamıştı³⁵. Rus ve Bulgar çıkarlarına dayanan yeni bir siyasi proje kapsamında bir Balkan birliği kurularak gerektiğinde Avusturya ve Türkiye'ye karşı kullanılabilir bir kuvvet meydana getirmek isteniyordu. Bulgaristan'ın gayesi Türk-İtalyan Savaşı'ndan azami derecede istifade etmek ve icap ederse İtalya ile de bir antlaşma yapmaktı. Bu takdirde Balkan devletleri

³¹ Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, *Balkan Harbi (1912-1913)*, I, ATASE Yayınları, Ankara 1970, 44 (Bu eser bundan sonra, "*Balkan Harbi I*" olarak kısaltılacaktır).

³² Nikerled Karayıblis, *Rusya'nın Şark Siyaseti ve Vilayat-ı Şarkıyye Meselesi*, çev. Habil Adem, Matbaa-i Şems, Dersaadet 1332, s. 5.

³³ Ali Saib, *Şark Meselesi*, İktal-i Millet Matbaası, İstanbul 1328, s. 6.

³⁴ Ali Saib, *a.g.e.*, s. 10.

³⁵ BOA, TFR.1.M, nr. 22/2147 (15 Eylül 1908).

Avusturya'ya karşı ancak durabileceklerdi. Bu hususta Bulgarlarla İtalyanlar arasında müzakereler cereyan etmişti³⁶. Savaşın başlamasından çok kısa bir süre sonra Balkan İttihadı'nın teşkili hakkında Sofya'da bazı mütalaalar serdedilmeye başlanmıştı³⁷. Aslında Balkanlardaki Slav hükümetleri arasındaki siyasi ittifaka erken tarihlerde Ergiri Mebusu Müfit Bey dikkat çekmişti. Bulgar Sobranyası'nda Rumeli'nin karışık olduğu ifade edilmiş, Türkiye'nin iç işlerine müdahale edilebileceği ima edilmişti³⁸.

Trablusgarp Savaşı'ndan hemen sonraki günlerde Osmanlı Hükümeti, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ'ın askeri hazırlıklarında görülen olağandışı-
lıktan rahatsız olmuş ve ansızın bir tecavüzün mümkün olup olmadığını merak
etmeye başlamıştı³⁹. Türk-İtalyan Savaşı uzun sürünce Balkanlardaki karışıklık
ve isyan hali Balkan birliğinin kurulmasına ortam hazırlamıştı. Ayrıca
Avusturya ile Sırbistan arasında olabilecek bir savaşta Bulgar subaylarının
gönüllü olarak savaşmak üzere Sırp ordusuna müracaat etmeleri de önemli
adımdı⁴⁰. İki taraf arasındaki ilk görüşme Bulgar Dışişleri Bakanı Geşof ile
Sırbistan Dışişleri Bakanı Milanoviç arasında 1911 Eylül'ünde yapılmıştı.
Geşof görüşmelerini Rusya himayesinde olmak üzere yapıyordu. Zaten Danef
batı ve Rus yanlısı idi⁴¹. İlk görüşmelerde Makedonya'nın paylaşılması
konusunda derin anlaşmazlıklar çıkmıştı. Bulgaristan özerk bir Makedonya
isterken, Sırbistan ise iki devlet arasında Makedonya'nın paylaşılmasını
istiyordu. Sırp-Bulgar görüşmelerinin yapıldığı günlerde başlayan Türk-İtalyan
Savaşı'nın çıkması, Slavların bir anlaşmaya varmaları için çok önemli bir teşvik
unsuru olmuştu⁴². Bu savaş Balkan hükümetleri arasındaki buzları eritmeye

³⁶ Cemal Tukin, "Balkan Harbinin Teşekkülü ve Bu Harbin Zuhuru", *CHP Konferansları* Kitap 5, Ankara 1939, s. 36.

³⁷ BOA, BEO, nr. 3946/295893 (9 Ekim 1911 tarihli Sofya Sefareti Ataşemiliteri Binbaşı Mustafa Şerif Bey'e atfen Harbiye Nezareti'ne gönderilen mahrem yazı).

³⁸ *MMZC*, Devre: 1, Sene: 2, İnikat: 5, s. 54 (9 Teşrinisani 1325/ 22 Ekim 1909).

³⁹ BOA, BEO, nr. 3948/296085 (14 Ekim 1911 tarihli Harbiye Nezareti'ne gönderilen yazı).

⁴⁰ BOA, A.MTZ(04), nr. 174/59 (29 Mayıs 1911).

⁴¹ M. Şükrü, "Bulgaristan'da Fırkalar ve Siyasi Cereyan", *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*, sene 2, III/42-74 (23 Mart 1918), 828.

⁴² Necdet Akyıldız, *Temmuz 1330'da Meclis-i Mebusan'da Geçen Divan-ı Ali Bahislerine Bir Nazar*, İ.Ü. SBE., Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1990, s. 16; Richard C. Hall, *Balkan Savaşları 1912-1913 I. Dünya Savaşı'nın Provası*, Homer Yayınları, İstanbul 2003, s. 14.

başlamıştı. Bir de güç kullanılmasına rağmen teskin edilemeyen Arnavutluk isyanının devam etmesi Bulgar-Sırp ittifakına cesaret vermişti⁴³.

Balkan devletleri arasında yapılmış en önemli antlaşma Sırp-Bulgar ittifakıdır. Türkiye bu ittifak girişimlerinden haberdar olmamıştı; fakat Rusya'nın bu tarihlerde doğu sınırındaki yığınağını kaygıyla izlemiş ve 24 Mart 1912'de yapılacak Meclis-i Vükela'da müzakere kararı almıştı⁴⁴. Trablusgarp Savaşı'nı fırsat bilen Rusya Hariciye Nazırı İzvoliski ve Belgrad'daki elçisi Hartovik harekete geçmişlerdi. Bulgar Kralı Ferdinand 1912 yılbaşı münasebetiyle Sofya'da bir kabul sırasında yeni seneyi muğlâk ve meçhul bir sene olmak üzere tasvir ediyordu. 15 Şubat 1912'de Sırp Prensi Boris'in yaş gününde Yunan Veliahdı ile beraber diğer Balkan hükümetleri veliahtlarının da icra edilen şenliklerde hazır bulunmaları muhtemel bir ittifak kararının alameti olarak değerlendirilmişti. Yunanistan'ın Sofya sefaretine atadığı İspala Yako- viç'in Bulgar-Yunan ittifakının sağlanmasında büyük mesafeler alması, Bulgar ile Sırp yönetimi arasında yakınlaşmaları hızlandırmıştı.

Kosova Valisi, bu gelişmeler üzerine İstanbul'u bilgilendirmiş ve "*Bulgaristan savaşa hemen girebilecek kadar yakın*" demişti⁴⁵. Müzakere sürecinde Rusya'nın devreye girmesi her iki tarafın ortak noktada buluşmasını da kolaylaştırmıştı. Bu girişimin amacı, Rusya'nın Balkanlardaki konumunu sağlamlaştırmaktan başka bir şey değildi. Türkiye bu ittifaka, Avusturya ile Rusya'nın Bulgaristan arasında yapılan gizli anlaşmaların bir sonucu olarak bakarak şu değerlendirmeyi yapmıştı: "*Bu devletlerin Balkanlarda ulaşmak istedikleri amaç Arnavutların da dâhil oldukları bir ihtilal hareketi başlatmaktı*"⁴⁶.

29 Şubat 1912 tarihli Sırp-Bulgar antlaşması çok sağlam esaslara dayanan açık ve gizli maddeleri olan Rusya'nın hakeemliğinde bir çalışmaydı. Hatta

⁴³ *Şeyhülislam Cemalettin Efendinin Hatırat-ı Siyasiyesi*, s. 36.

⁴⁴ BOA, A.MKT.MHM, nr. 740/24 (17 Mart 1911).

⁴⁵ BOA, BEO, nr. 3993/299449 (26 Kanun-i evvel 1327/8 Ocak 1912 tarihli Kosova Valisi tarafından Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen yazı).

⁴⁶ BOA, BEO, nr. 3993/299449 (8 Kanun-i sani 1327/21 Ocak 1912 tarihli Dâhiliye Nazırı vekili namına gönderilen yazı).

bundan İngiltere'nin de haberi vardı⁴⁷. Çünkü çok gizli olan bu temasların yürütülmesinde Times muhabiri Raucer önemli rol oynamıştı⁴⁸. İki ülke, Batılı güçlerin Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki topraklarını işgal etme girişimlerine karşı toprak bütünlüklerini korumak için birleşmeyi 2. madde ile kabul ediyorlardı. 3. madde ile Avusturya'nın Arnavutluk'un statüsünü değiştirmek istemesi ihtimaline karşı konmuştu. "Dostluk ve İttifak Muahedesi" denilen bu anlaşma yedi maddeden oluşmakta ve beş maddelik de gizli bölümü bulunmaktadır. Bu anlaşma ayrıca üçüncü bir devletin kabulü için de bir anlaşma zemini hazırlamıştır. Anlaşmanın gizli ekinde ise iki ülkenin de her türlü kararları Rusya'nın onayına sunulacak, iki taraf arasında bir anlaşma olmadığı takdirde Rusya'nın fikrine müracaat edilecekti. İki taraf arasında bir de askeri bir mukavele yapılmış ve ortak bir başkaldırıdan bahsedilmişti⁴⁹. Süresi 1920 yılının sonuna kadar geçerli olacaktı. Askeri mukavele ise iki tarafın Romanya, Türkiye ve Avusturya'nın Bulgaristan ve Sırbistan'a saldırması halinde savaş yönetiminin nasıl olacağı konularını çözümlüyordu⁵⁰.

Balkan koalisyonunun çekirdeğini oluşturan Sırp-Bulgar ittifakı, Bulgarların Trakya'daki Sırp'ların, Kosova ve Arnavutluk'taki çıkarlarını tanımış ve Rusya'yı açıkça Balkanlara müdahil hale getirmişti. Rusya'nın müdahalesi ve yardımı olmadan Sırp-Bulgar ittifakının olması mümkün değildi⁵¹. Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesinde önemli bir rol oynayan İngiltere'nin böyle bir süreçten haberi vardı. Bulgaristan'ın bağımsızlığının Osmanlı hükümeti tarafından 31 Mart Olayı'ndan sadece bir hafta sonra kabul edilmesi de ayrıca üzerinde durulması gereken bir konudur⁵². Bundan dolayı İngiltere'nin

⁴⁷ Sina Akşin, *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, İmge Kitabevi, Ankara 2011, s. 207. Bu anlaşmanın tarihleri kaynaklarda farklı farklıdır. Biz "*Balkan Harbi I*", s. 256'yı esas aldık. Richard C. Hall, *Balkan Savaşları*, s. 15'te 7 Mart 1912 olarak verir. Sina Akşin, *Jön Türkler*, 11 ve 13 Mart olarak verir. İbrahim Artuç, *Balkan Savaşı*, s. 68'de 13 Mart olarak vermiştir. Norman Dwight Harris de 13 Mart olarak verir. Fevzi Çakmak da günlüklerinde 29 Şubat olarak kayıt etmiştir.

⁴⁸ Akşin, *Jön Türkler*, s. 207-208.

⁴⁹ Avagyan-Minassian, *a.g.e.*, s. 107.

⁵⁰ Akyıldız, *a.g.t.*, s. 22-24; Anderson, *a.g.e.*, s. 303; Hall, *a.g.e.*, s. 15; Karal, *a.g.e.*, IX, 292.

⁵¹ Hans Rohde, *Asya İçin Mücadele Şark Meselesi*, çev. Nihat, Askeri Matbaa, İstanbul 1932, s. 58; Mahmut Belig, "Balkan Harbi'nin Siyasi Yönden İncelenmesi", *Belgelerle Türk Tarih Dergisi*, sayı 80 (Eylül 2003), s. 58.

⁵² Mahir Aydın, *Şarki Rumeli Vilayeti*, TTK, Ankara 1992, s. 294. Babıâli, Bulgaristan'ın bağımsızlığını tanıırken Bulgarlar da Bulgaristan'daki Osmanlı emlakı ve Şarki Rumeli

Sofya'daki elçisi bu ittifakı hükümetine bildirdiğinde İngiliz hükümeti bu anlaşmayı heyecan verici bir gelişme olarak ele almamıştı. Bu anlaşmadan Fransa'yı da Rusya haberdar etmiş ve bu anlaşmanın Balkanlarda statükoyu muhafaza etmek için savunma amaçlı bir anlaşma olduğunu da telkin etmişti. İngiltere'de Balkanlarda statükonun muhafaza edilmesiyle birlikte asayişin arzu edildiği şekilde devam edeceğine inandığından bu oluşumlara hiçbir şekilde itirazda bulunmayacaktı⁵³. Sırp-Bulgar ittifakından 1912 Mart'ında İtalya da haberdar olmuştu. Hatta bu ittifakın İtalya ile de askeri işbirliği yapılabileceği ihtimaline karşı çekimser kalmıştı⁵⁴. Bu ittifakın muhteviyatı hakkında Fransa Başbakanı Poincaré'e ilk defa 1912 Ağustos'unda Petersburg'da bulunduğu sırada tebliğ edilmişti. Poincaré bu anlaşmanın savunma amaçlı olmaktan ziyade taarruz maksatlı olduğunu, bu sebepten dolayı da barışın tehlikede bulunduğunu ve her an Balkanlarda bir karışıklık çıkma ihtimalinin mevcut olduğunu Rusya Hariciye Nazırına ihsas ettirmekten çekinmemişti⁵⁵. Bu ittifak tam bir "harp aleti" idi ve her şeyden önce Türkiye'ye yöneltilmişti. Türkiye üzerine bir zafer kazanıldığı takdirde Makedonya'nın aslan payı Bulgaristan'a gidecekti⁵⁶. Makedonya sorunu zaten Balkan Savaşı'nın yakın sebeplerinden biri olacaktır.

Bu anlaşmanın Avusturya açısından da bir anlamı vardı. Sırp-lar sadece Makedonya'dan toprak almakla yetinmeyerek Arnavutluk'tan da toprak kazanmayı arzu ediyorlardı. Sırp-Bulgar ittifakının bir amacı da Avusturya'ya karşı yapılmış olmasıydı. Çünkü anlaşmanın 2. maddesinde yer alan devlet

---

Demiryolları için 125 milyon frank tazminat vermeyi kabul etmişti; fakat bu meblağ, Rusya'ya aynı miktardaki tazminat borcuna karşılık gösterildiğinden herhangi bir şey alınmamıştır. Bkz. *a.g.e.*, s. 294.

⁵³ BOA, BEO, nr. 4002/300128 (15 Ocak 1912).

⁵⁴ Timothy W. Chils, *Trablusgarp Savaşı ve Türk - İtalyan Diplomatik İlişkileri (1911-1912)*, çev. Deniz Berktaş, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2008, s. 88.

⁵⁵ Tukin, a.g.m., s. 34-35; Louis Dallat, *Siyasi Tarih*, çev. Oktay Akbal, Tan Matbaası, İstanbul 1966, s. 53. Poincaré, Balkan ittifakını 8 Nisan 1912'de öğrenmiş ve Petersburg'daki sefirine bir telgraf çekmişti. Sazonov'a hitaben, "kendilerinin haberi olmadan emr-i vaki karşısında bırakıldıklarını bildirmesini ve taaccüp beyanında bulunmasını" istemişti. Bkz. Ziya Nur Aksun, *Osmanlı Tarihi*, V, Ötügen Neşriyat, İstanbul 1994, 420.

⁵⁶ Norman Dwight Harris, "The Effect the Balkan Wars on European Alliances and the Futura of the Ottoman Empire", *Proceedings of the American Political Science Association*, Vol 10, Tenth Annual Meeting (1913), s. 106.

Avusturya idi⁵⁷. Sırbistan, Bulgaristan'ın Rodop dağlarının ve Ustrumca Nehri'nin doğusundaki arazi üzerindeki hakkını tasdik ederken Bulgaristan'da Şar Plantiya'nın kuzey ve batısındaki arazi üzerinde Sırbistan'ın hukukunu tasdik etmişti. Balkanlarda Rus Çarı'nın hakemliğini Rusya'dan sonra Bulgaristan da kabul edecek, Osmanlı Devleti'ne ne zaman savaş açılacağına ise Rusya karar verecekti⁵⁸. Sırp-Bulgar ittifakının yapılmasından sonra Londra'daki Balkan komitesi Türk hükümetinden Makedonya'da yaşayan Türk olmayan unsurların durumunun düzeltilmesini ve tam yetkili üç kişilik bir komisyon kurularak Makedonya'yı yönetmesini istemişti. Gladston zihniyetine yakın bir kuruluş olan Balkan Komitesi aslında Makedonya sorununun gittikçe çözülmez bir şekil almasına çalışıyordu⁵⁹. İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Grey'in başkanlığında toplanan mebusların da içinde bulunduğu otuz kişilik bu komite “Avrupa’da Türklerin hükmüne nihayet vermek için Rusya ve Avusturya’nın İngiltere ile birleşmesi zamanı geldiğini” beyan ediyordu⁶⁰. Sırp-Bulgar ittifakının yapılmasından sonra 1912 yılının ikinci yarısında yeni Bulgaristan Başbakanı Danev bağlaşma belgesini Rus İmparatoru’na sunmak üzere Petersburg’a gitmiş ve Türkiye’ye karşı savaşa başlamak için Rusya’dan izin istemişti. Halbuki Danef, Sofya Elçisi Nabi Bey’e Bulgaristan’ın şimdiye kadar takip etmekte olduğu siyaset-i tadilanedede barışçı olduğunda sabitkadem olduğunu bildirmişti⁶¹. Rus Çar’ı bu bağlaşmadan memnun olduğunu, Bulgar ordusunun silahlanmasına katkı sağlayacağını söylerken Rus Dışişleri Bakanı Sazonov ise buna şiddetle karşı çıkmıştı. Çünkü Bulgaristan Osmanlı ile savaşa giriştiğinde İtalya o anda Osmanlı ile barış yaparsa Balkanlar kendi başlarına kalabilirlerdi.

⁵⁷ Hall, *a.g.e.*, s. 15. Bu maddede “Osmanlı hâkimiyetinde bulunan topraktan bir kısmını hatta geçici olarak da olsa kendi topraklarına katmak veya askeri işgal altına almak teşebbüsünde bulunması halinde akitlerden biri bunu ana menfaatlerine aykırı görür ve bu devlete savaş ilan ederse, diğeri bütün gücü ile ona yardım edecektir” Bkz. Akyıldız, *a.g.t.*, s. 17; Nuri Yavuz, *Türk Arşiv Kaynaklarına Göre I. Balkan Savaşı*, Gazi Üniversitesi SBE., Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1989, s. 44.

⁵⁸ Yavuz, *a.g.t.*, s. 45; Mahmut Belig, “Balkan Harbi’nin Siyasi Yönden İncelenmesi”, *Belgelerle Türk Tarih Dergisi*, sayı 80 (Eylül 2003), s. 59.

⁵⁹ Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi, Balkan Savaşları*, II/1, TTK, Ankara 1991, 194; Rohde, *a.g.e.*, s. 36.

⁶⁰ BOA, Y.A.HUS, nr. 522/48.

⁶¹ BOA, A.MTZ(04), nr. 175/24 (25 Nisan 1912 tarihli Hariciye Nazırı Asım Bey’in Sadaretpenahi’ye gönderdiği telgraf).

İşte böyle bir durumda Rusya'nın Bulgarlara yardım yapması mümkün değildi. Bulgarlar için Balkanlardaki birliğin kurulmak üzere olmasından dolayı Türkiye'ye karşı savaşa girmek bir fırsat olabilirdi⁶². Nitekim Rus Çarı, Bulgar Başbakanı Dr. Danev'e önemli bir ihtarda bulunmuştu: “*Bulgaristan Türkiye ile savaşa tutuşmamalıdır. Çünkü Rusya savaş yapamaz ve birkaç yıldan önce de savaşa hazır olamaz*”⁶³. Bu şekilde Rus - Bulgar çekişmeleri 1912 yılının Eylül ortalarına kadar devam sürmüştü. İki ülke arasındaki krizin sona ermesinde Bulgar Kralı Ferdinand'ın Rusya'dan özel bir borçlanma ile 3 milyon frank almasının etkili olduğu görülmüştü⁶⁴. Ferdinand, Rusya'yla barışır barışmaz kendini batılı devletlere tasdik ettirmiş ve fennen yetiştirilmiş ve Fransız silahlarıyla teçhiz edilmiş milli bir ordu sahibi olmuştu⁶⁵. Bu ittifakın doğmasında Ferdinand'ın şahsi bir katkısının olması şüphesizdi. Bu sıralarda Avrupa diplomasisinin ittifaklar sistemiyle uğraşması da ayrıca kolaylaştırıcı bir rol oynamıştı. Sırp-Bulgar ittifakı, Osmanlı Hükümeti'nin Balkan gerçeğini kabul etmesinde önemli rolü olmuştu.

b. Bulgar - Yunan İttifakı: 16 Mayıs 1912

Trablusgarp Savaşı'nın yarattığı ortam Yunanistan'a hem cesaret hem de korku vermişti. Osmanlı hükümetinin her ihtimale karşı Rumeli'ye asker yığması Yunanistan'ı da endişelendirmişti. Bu dönemde Türk-Yunan ilişkileri de oldukça gergindi. Aslında yerli Rumlar Osmanlı hâkimiyetinden memnun görünüyorlardı. Çünkü Patrikhane'ye birçok imtiyazlar verilmişti. Aynı serbestiyet Bulgarlar için geçerli değildi. Bulgarlar sürekli olarak Rumlar tarafından tazyik ediliyordu⁶⁶. Rumların Bulgarlar tarafından sevimsizliği Türkiye için tam bir fırsattı; fakat Yunanistan'da Balkan devletlerinin çabalarını kolaylaştıracak önemli bir vizyon değişikliği meydana gelmişti. 1909'da Yunanistan'da meydana gelen askeri darbeden sonra cunta liderleri hükümeti kendileri

⁶² Bayur, *TİT*, II/1, 218-219.

⁶³ *Balkan Harbi I*, s. 48. Y. Hikmet Bayur'a göre Rus Çar'ı Başbakan Danev'e bu fikirlerin tam tersini söylemiştir. Çar'a atfedilen bu sözleri Sazonov söylemiş olmalıdır. Bkz. Bayur, *TİT*, II/1, 218.

⁶⁴ Mithat Işın, *1912-1913 Balkan Harbi Deniz Cephesi*, Deniz Basımevi, 1946, s. 12; Bayur, *TİT*, II/1, 229.

⁶⁵ Henri, *a.g.e.*, s. 50.

⁶⁶ H. Wagner, *Bulgar Ordusu 'yla Muzafferiyete Doğru*, İstanbul 1331, s. 66.

kurmayarak iktidar oyunlarına bulaşmamış ve yıpranmamış Eleftherios Venizelos'u hükümetin başına geçirmişlerdi. Gelecek kuşak boyunca Yunan siyasetinin en önemli kişisi olan Eleftherios Venizelos Yunanistan'ın başbakanlığına seçilmişti⁶⁷. Balkanlardaki Slav hükümetlerince düşünülen taksim planından mahrum kalmak istemeyen Venizelos, Yunan Ordusu'nun eğitim ve donanımı için Fransız askeri misyonunu işbaşına getirdi. Rekor seviyede bir tahsisatla Yunan Ordusu'nu 1912 yılına gelindiğinde 95 bin kişilik iyi teçhiz edilmiş ve politikadan uzak bir yapıya getirmişti⁶⁸. 1911 baharından itibaren Bulgaristan'la Osmanlı karşıtı bir ittifak için görüşmeler yürütüyordu. Venizelos'a bu görüşmeler sırasında The Times'ın Balkan muhabiri J. B. Bouchier'in yardım ettiği düşünülürse müzakerelerin anlaşmayla sonuçlanmaması düşünülemezdi⁶⁹. Venizelos, buradan aldığı cesaretle Yunan deniz ve kara kuvvetlerinin yabancı uzmanlar idaresi altında savaşa hazırlanabilmesi için uzun bir zamana ihtiyaç olmadığını açıklayarak Trablusgarp Savaşı'nın bütün Balkan hükümetlerini o ana kadar henüz taslak halinde bulunan ittifak fikirlerinin pratiğe dönüşmesine imkân verdiği görüşündeydi.

Venizelos, Balkanların Rusya'sı olarak bilinen Bulgaristan'la ilişkileri hemen geliştirmede gecikmemişti. 1910 yılı baharında Yunanistan'ın Sofya Sefaretine tayin olunan Panas, Bulgar-Yunan ilişkilerinin gelişmesinde önemli rol oynadı. İktidara yakın olan Panas, Bulgar hükümetinin de yakın itimadını kazanmıştı. Aynı zamanda Rusya hükümetinin de önemli katkıları oluyordu. Kiliseler Kanununa rağmen Rum ve Bulgar kiliseleri arasındaki düşmanlıkları gidermek için devredeydi⁷⁰. Bu politikalar derhal Rum Patriği 3. Evakim ile Bulgar Eksarhı Yosef arasındaki dostane ilişkilere de yansımıştı. Panas daha Sırp-Bulgar ittifak müzakerelerinin başladığı sıralarda Bulgar Başbakan yardımcısı aynı zamanda Maliye Nazırı Theodoraf'a, "*Türkiye, Yunanistan'a*

⁶⁷ Akıldız, *a.g.t.*, s. 34; Anderson, *a.g.e.*, s. 304.

⁶⁸ Murat Hatipoğlu, "Venizelos'un 1910 Yılında İktidara Gelmesiyle Megali İdea'nın Kazandığı Yeni Karakter", *Üçüncü Askeri Tarih Semineri*, Atase yay. , Ankara 1986, s. 461.

⁶⁹ Bayur, *TİT*, II/1, 223; P. Philip Graves, *İngilizler ve Türkler Osmanlı'dan Günümüze Türk - İngiliz İlişkiler (1789-1939)*, çev. Yılmaz Tezkan, 21.Yüzyıl Yayınları, Ankara 1999, s. 102; Anderson, *a.g.e.*, s. 304; Necdet Hayta, *Balkan Savaşlarının Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2008, s. 3.

⁷⁰ Akıldız, *a.g.t.*, s. 41.

*taarruz ettiği takdirde Bulgaristan ne vaziyet alacak*⁷¹ şeklinde bir soru sorarak ittifak sistemini genişletmek niyetinde olduğunu göstermişti.

Bulgar Başbakanı Geşof, “Yunanistan ile münasebetimiz iyidir. Ancak bunu daha ziyade takvîyet ve samimiyet vermek emelindeyiz. Bize vuku bulan teklifatı bir itilaf akdi için muvafık bir esas addederiz. Eğer Yunanistan hükümeti Panas vasıtasıyla bize tebliğ edilirse memnun olacağız.” demişti. Çok geçmeden Başbakan Venizelos bu çağrıya kayıtsız kalmayarak iki hükümet arasındaki görüşmelere Panas’ın aracılık edeceğine işaret etmişti⁷². Rusya’da bu aşamada devreye girerek Rum ve Bulgar kiliseleri arasındaki ayrılıkları gidermek tarafları barıştırmak yolunda adım atmıştı. Rum Patriği burada önemli bir rol oynamıştı. Gerektiğinde iki kilise arasındaki sorunu kaldırmak için hazır olduğunu ilan etmişti. Bulgaristan ve Makedonya’dan İstanbul’a gelen casusların buradaki yerli Rum ve Bulgarlarla bir fesat komitesi kurdukları anlaşılıyordu. Bu fesat komitesi Fener Patrikhanesi’nin öncülüğüne verilmişti⁷³. Sonuç olarak Panas’ın yürüttüğü müzakereler Kral Ferdinand’ın iradeleri doğrultusunda Yunanistan’la 29 Mayıs 1912’de bir ittifak anlaşmasının yapılmasıyla sonuçlanmıştı⁷⁴. Yunanistan’ın Balkan ittifakına katılmasında Fransa’nın yaptığı girişimlerin büyük katkısı olmuştu⁷⁵. Makedonya üzerinde rekabet halinde olan bu iki ülkenin anlaşması da en az Sırp-Bulgar anlaşması kadar etkili olmuştur. Çünkü Bulgaristan’ın bağımsızlığını ilan etmesinden en çok endişe eden devlet Yunanistan olmuştu. Venizelos’un başbakan olmasıyla Yunanistan siyasetinde önemli değişimler yaşanmıştı. Yunanistan için Girit’in ilhakı Makedonya’daki varlığından daha önemliydi. Çünkü Venizelos aslen Girit’liydi. Yunanistan’ın dış siyasetindeki bu değişimin Bulgaristan’la

⁷¹ Tukin, a.g.m., s. 35.

⁷² Akyıldız, a.g.t., s. 40-41.

⁷³ ATASE, BLH, Klasör 170, Dosya 49, Fihrist 17-03 (20 Şubat 1912 tarihli İstanbul Muhafızlığı’na gönderilen tahrirat).

⁷⁴ Tukin, a.g.m., s. 35; Akyıldız, a.g.t., s. 34-35; Karal, a.g.e., IX, 293; İbrahim Hilmi, *Balkan Harbinde Neden Münhezim Olduk I*, b.y. 1329, s. 34.

⁷⁵ Waylet Bonyar-Ernst Jackh, *İmparatorluk Stratejileri ve Ortadoğu*, çev. Vedat Atila, İstanbul 2004, s. 29. Fransız gazeteleri, “Atina’daki askeri isyan, Balkan devletleri arasında karşılıklı bir paktın oluşturulması için gerçekleştirilmişti. Bu askeri isyanın programı Türkiye’nin Rum illerinden ayrılmasını sağlamak, Venizelos’u iktidara getirmek ve orduyu düzenlemektir” şeklinde haberler veriyorlardı. Dolayısıyla bu hazırlıkların amacı ilk fırsatta Yunanistan’ı savaşa sokmaktı. Bkz. a.g.e., s. 29.

yakınlaşmasında büyük rolü olmuştu. Bulgaristan ile Yunanistan arasındaki bir ittifakın Türk karşıtı olması doğaldı; fakat Habsburg İmparatorluğuna karşı bir silah olamazdı. Bu nedenle imzalandığı andan itibaren Rusya'da şüphe ve kuşku meydana getirmişti. Balkanlardaki dört devlet -Karadağ da dâhil- arasında adeta Rusya'nın endişelerini gidermek için 1912 yazında sözlü olarak birlikte hareket kararı almışlardı⁷⁶.

Bulgar-Yunan ittifakına göre, iki müttefik Osmanlı Devleti'nin bir taarruzuna uğrarsa, bütün kuvvetleriyle birbirlerine yardım etmeyi ve bundan sonra da iki tarafın kabul etmesiyle birlikte barış yapmayı kabul etmişlerdi. İki devlet Osmanlı topraklarında yaşayan ırkdaşlarının haklarını genişletmek konusunda ortak hareket edeceklerdi. Girit nedeniyle Yunanistan ile Osmanlı Devleti arasında bir savaş çıkacak olursa Bulgaristan yardım etmeyecek, ancak tarafsızlığını koruyacaktı⁷⁷. Bu ittifak anlaşmasının Sırp-Bulgar anlaşmasına göre temel bir farkı vardı. Bu da yapılacak olası bir savaş sonrasında elde edilecek toprakların paylaşılması hususunda net bir çerçevenin çizilmemiş olmasıdır⁷⁸.

Aslında bu anlaşma Balkan birliğinin sigortası durumundaydı. Çünkü iki ülke arasında yayınlanan beyannamede önemli zayıf noktalar vardı. Türkiye'nin rızası dışında Yunan parlamentosuna Girit mebuslarının kabul edilmesinden dolayı bir savaş çıkarsa iki tarafın birbirine muharip kuvvetlerle yardım yapması askıya alınacaktı. Sadece Bulgaristan Yunanistan'a karşı iyi niyetli tarafsızlığın muhafazasından başka bir şeyle yükümlü olmayacaktı⁷⁹. Balkan Savaşı öncesinde Girit sorunu Yunanistan'ın milli bir davası durumundaydı. Türkiye fiilen kaybettiği Girit'i hukuken de kaybetmemek için Girit mebuslarının Yunanistan Parlamentosuna alınmalarına engel oluyordu. Bundan dolayı Yunanistan'da Türkiye'ye karşı tepkiler vardı. Yunanistan'ın Girit işi yüzünden Osmanlı'ya kızgınlığı, bu devlete her Türk düşmanı ile anlaşma yatkınlığı veriyordu⁸⁰.

⁷⁶ Anderson, *a.g.e.*, s. 304.

⁷⁷ Necdet Hayta-Togay Birbudak, *Balkan Savaşlarında Edirne*, Atase yayınları, Ankara 2010, s. 6; Mahmut Belig, "Balkan Harbi'nin Siyasi Yönden İncelenmesi", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, sayı 80 (Eylül 2003), s. 59.

⁷⁸ Bayur, *TİT*, II/1, 225.

⁷⁹ *Balkan Harbi I*, s. 263.

⁸⁰ Bayur, *TİT*, II/1, 223.

Türkiye Venizelos başta olmak üzere Giritli mebusların Yunan vatandaşlığına geçişlerinde kolaylık sağlamış olsaydı, Bulgaristan'a yakınlaşması mümkün olmazdı. Türkiye eğer bu krizi iyi yönetebilseydi Yunanistan'ın Balkan birliğine girmesini engelleyebilirdi. Çünkü Yunanistan ile Balkanlarda müşterek menfaatlerimiz vardı. Balkan Savaşı'na Yunanistan'ın katılmaması Balkanlardaki dengeleri büsbütün değiştirecekti.

c. Karadağ ile Yapılan İttifaklar ve Osmanlı Devleti'ne Karşı Balkan Birliğinin Tamamlanması

Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan ile ayrı ayrı ittifak kurduktan sonra Balkanların küçük olmakla beraber etkili bir devleti olan Karadağ'la görüşmeler başlamıştı. Karadağ'ın diğer Balkan devletlerinden önemli bir farkı vardı. Zira Kosova Valiliği, Hariciye Nezareti'ni Karadağ sınırındaki hazırlıklarla ilgili olarak uyarılmıştı⁸¹. Savaşın başlamasından çok önce savaş hazırlıklarına başlayan Karadağ hızlı bir şekilde sınırlarımıza yığınak yapmaya başlamıştı⁸². Karadağ, savaş hazırlıklarını başlatmasından kısa bir süre sonra bütün levazımatıyla birlikte 34 bin askerini Kosova sınırına sevk etmişti⁸³. Bundan dolayı Karadağ'ın Osmanlı Devleti ile erken mücadeleye girmesi Bulgaristan'da büyük yankılar ve sempati uyandırmıştı. Ayrıca Yunanistan ile Sırbistan Makedonya üzerinde hakları olduğunda direnirlerken Karadağ, Şar Dağı'nın ötesindeki arazi için bir hak iddia etmemiş ve Karadağ, her zaman Bulgaristan'ın Makedonya üzerindeki haklarını tanımıştı. Bu sebepten olacak ki bu iki Slav devleti her zaman en dostane bağlarla birbirlerine bağlı bulunacaklardı⁸⁴. Karadağ'ın Osmanlı Devleti aleyhine Bulgaristan'a bir birliktelik kurma teklifi olumlu karşılandı. Yapılan sözlü mutabakata göre Karadağ olası bir savaşta 40 bin kişilik ordu ile iştirak etmesi, buna karşılık Bulgaristan'ın Karadağ'a 2 milyon leva civarında yardımda bulunması karar altına alınmıştı⁸⁵.

⁸¹ BOA, BEO, nr. 3902/292618 (7 Haziran 1911).

⁸² ATASE, BLH, Klasör 15, Dosya 13, Fihrist 1-4, 1-5, 1-6 (17 Ağustos 1912 tarihli tezkere).

⁸³ ATASE, BLH, Klasör 15, Dosya 13, Fihrist 1-7 (21 Ağustos 1912 tarihli Harbiye Nezareti'ne Sadrazam namına müsteşardan gönderilen yazı).

⁸⁴ *Balkan Harbi I*, s. 48-49.

⁸⁵ Hayta-Birbudak, *a.g.e.*, s. 7.

Karadağ'ın Bulgaristan'a ilginç bir teklifi de olmuştur. Eğer Bulgaristan otuz gündün geç olmamak üzere savaşa karışmaya söz verirse, Karadağ savaşa birinci olarak başlamaya hazır olacaktı. Eğer Bulgaristan isterse Karadağ, Yunanistan ve Sırbistan'la da görüşmelere başlayacaktı. Böylece Karadağ, Bulgaristan'ı Balkanların en güçlü devleti olarak görmekte ve onu lider olarak kabul etmektedir. Daha da önemlisi Bulgaristan'ın çıkarlarını kendi çıkarları aleyhine yürümediğini görüyordu⁸⁶. Karadağ, Bulgaristan'la yaptığı bu sözlü ittifakı müteakip, savaş ilanından kısa bir süre önce de 27 Eylül 1912'de İsviçre'de Sırbistan ile askeri ve siyasi bir anlaşma imzalamıştı⁸⁷. Bu anlaşmada çok önemli bir hüküm vardı: Hiçbir Osmanlı şehri veya karyesi Sırp ve Karadağ askeri tarafından birlikte işgal edilmeyecekti. Bu sebeple iki ordu arasında pek az ihtilaf meydana gelmişti⁸⁸.

Karadağ'la yapılan anlaşmayla beraber Balkan birliği tamamlanmıştı. Bu anlaşmalar taraf devletlerin kendi çıkarlarını hedef alan çatlaklarla dolu ve yaşayabilirliği olmayan türdendi; fakat 1912 yazına gelindiğinde Balkanlarda, özellikle de Arnavutluk ve Makedonya'da Osmanlı hâkimiyeti zayıflamıştı. Arnavutluk'ta istikrarı bozucu dış tahrikler hiç durmamıştı. Karadağ, en az bir yıldır Arnavutluk'ta halkı isyana teşvik etmek için adamlar göndermekteydi. Aynı şekilde Yunanistan'ın da bu gibi işler yapmakta olduğu Yanya Valiliği'nin Hariciye Nezareti'ni bilgilendirmesinden anlaşılıyordu⁸⁹. Balkanlardaki huzursuzluk arttıkça müdahale içinde zemin oluşturmaktaydı. Türkiye'de iktidar da zaafarla dolu bir yapıdaydı. Türkiye bir çelişki olarak İtalya karşısında kaybetmekte olduğu bir savaşı sürdürmekte, bir yandan da subaylar arasındaki gruplaşmalarla ordusunu yıpratmaktaydı. 1912 seçimleri yapıldığı ve meclis yenilediği halde istikrar sağlanamamıştı. Daha da vahim olmak üzere Manastır'da bir grup subay 23 Temmuz'a nazire yaparcasına dağa çıkarak hükümetin istifasını istemekteydi⁹⁰. Hükümet, subayların taleplerini kabule

⁸⁶ *Balkan Harbi I*, s. 49.

⁸⁷ Akyıldız, *a.g.t.*, s. 50; Hall, *a.g.e.*, s. 17.

⁸⁸ Akyıldız, *a.g.t.*, s. 50.

⁸⁹ BOA, DH.SYS, dosya nr. 69/-1, gömlek nr. 1/-2 (3 Kasım 1911).

⁹⁰ Kuran, "Esasen hemen hemen bütün Manastır halkı bu zabıtlere taraftardı. O muhitte her nedense İttihat ve Terakki Cemiyeti hakkında bîaman bir husumet vücuda gelmişti. Hükümet otoritesi çok zaafa uğramıştı" demektedir. Ahmet Bedevi Kuran, *İnkılâp Tarihimiz ve Jön Türkler*, Tan Matbaası, İstanbul 1945, s. 303.

temayül gösterince Harbiye, Bahriye ve Maliye nazırları istifa etmişti. Sait Paşa hükümeti 4'e karşı 194 oyla güvenoyu aldığı halde 16 Temmuz 1912'de istifa etmek zorunda kalmıştı. Sait Paşa hükümeti Türkiye'de sorun üreten bir hükümet olmuş; ancak gitmesiyle daha da tehlikeli bir süreci başlatmıştı. Balkan ittifaklarının Balkanlardaki devletler arasında Osmanlı Devleti'ne karşı askeri bir pakt özelliği yanında bundan daha vahim olmak üzere önemli bir yanı da Gazi Ahmed Muhtar Paşa ve kurduğu hükümetin Balkanlardaki bu oluşumlardan habersiz olmasıdır. Bu hükümetin dayandığı bir partisi olmadığı gibi bir programı da yoktu.

Balkan ittifakı Bulgaristan'ın Karadağ'la saldırıya dönük anlaşmaları imzalamasıyla daha da güçlenmişti. Yapılan anlaşmalara göre ilk önce Karadağ savaşı başlatacak diğerleri de devreye girecekti. Karadağ Kralı, Gazi Ahmed Muhtar Paşa'nın tabiriyle “*güneşin altında bir yer edinmek*” amacıyla ilk silaha sarılan kral olmuş ve diğer müttefiklerini savaşa zorlamıştı⁹¹. Balkan yarımadasında koruyucu batılı devletlerin himayeleri altında yaşayan hükümetler milliyetlerini idrak ettiklerine inanarak eski sahiplerine karşı birleşerek meydan okumuşlardı. Savaşta Osmanlı Devleti'ni koruyan Türk unsuru ise henüz istenilen seviyede değildir. Balkan Savaşı, Türklerin milli şuurlarının teşekkülünde önemli bir merhale olmuştur. Zafer Tunaya'ya göre Balkan Savaşı, kazanılmamış bir istiklal savaşı özelliklerine sahiptir⁹².

4. Balkan İttifakını Önleme Çabaları

İngiltere Mısır'ı (1882), Fransa Tunus'u (1881), Avusturya Bosna-Hersek'i (1908), İtalya Trablusgarp'ı (1911), Rusya da Balkanlarda bir etki alanı oluşturmuştu. Pancermenizmin kurucusu olan C. Becker, “*Bizim hiçbir şeyimiz yoktu. Coğrafi konumumuz ve sanayimizin pazar ihtiyacı dolayısıyla Türkiye'ye yöneliyoruz. Bizim yaşam alanımız Türkiye'dir*”⁹³ diyordu. Türkiye buna rağmen Almanya'ya yaklaşmaktan başka çare göremiyordu. Balkanlarda Rusya'nın etkin bir rolü olduğu bilindiğinden dolayı Rusya'yı durdurmak pratik olarak mümkün değildi. Aynı zamanda Türkiye, Kuzey Afrika'da İtalya ile

⁹¹ Akyıldız, a.g.t., s. 51.

⁹² Tarık Zafer Tunaya, *Hürriyet'in İlanı*, Arba Yayınları, İstanbul 1996, s. 19-20.

⁹³ İlber Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, Alkim Yay., İstanbul 2005, s. 56.

savaş halindeydi. Türkiye'nin İtalya ve Rusya'yı durdurmak için Almanya'dan başka çaresi yoktu.

Balkanlarda Türkiye'ye karşı bir güç olarak Bulgaristan'ın savaş hazırlığı daha II. Abdülhamid döneminde başlamıştı. Padişah bu konuda Babıali hükümetlerini uyarmıştı. II. Abdülhamid bir Balkan Savaşı çıkarsa Sırp ve Karadağlıların da Bulgarlarla beraber hareket edeceğini, bu yüzden savaşın ertelenmesi ve Bulgaristan'ın yalnız bırakılması için politikalar üretilmesini istemişti. Bu arada Bulgar erkânı tarafından, “*Türkiye istiklalimizi tasdik etsin bazı arzularımı yapsın kendisiyle dost değil, hatta müttefik dahi olabiliriz*” denilmeye başlamıştı⁹⁴. Burada kilit ülke Yunanistan'dı. Bulgar-Yunan gerginliğinden dolayı Yunan hükümeti Meşrutiyetten hemen önce Babıali'ye müracaat ederek, bir savaşın çıkması halinde müttefikane hareket etme ve uygun bölgelerde iki konsolosluk açılması teklifinde bulunmuştu⁹⁵. Makedonya sorunundan dolayı Bulgarlarla Yunanlılar arasında ciddi gerginlik vardı. Anderson, bu konuda farklı bir yorum getirmektedir. Sırplarla Bulgarlar arasında Makedonya konusunda derin bir uçurum olduğu halde ittifak yapabilmelerini Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki varlığını işgal etme girişimini ciddiye almalarının sonucuna bağlamaktadır. İttifak girişimlerini, bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüklerini koruma refleksi olarak görmektedir⁹⁶. Balkan devletlerinin Avrupa karşısında menfaatlerini korumak kaygısı daha kolay anlaşmalarına neden olmuştu; fakat bu gerginliğin hemen biteceği anlamına gelmemelidir. Çünkü Bulgarlar Makedonya'yı bütün olarak almak istiyordu. Bu gerginlik Türkiye'nin de işine geliyordu⁹⁷. Türkiye, Bulgar-Sırp ittifakına Yunanistan'ı sokmamak için her türlü akılcı çabayı göstermeliydi. Girit sorununu çözmek için acele etmesi halinde Balkan ittifakına engel olabilirdi; ancak bu ittifaktan Türkiye'nin geç haberi olmuştu. Sorunun çözümüne mevsimi geçtikten sonra teşebbüs edilmişti⁹⁸. Hatta Balkanlarda mevcut olan siyasi vaziyetin ve vaziyet aleyhine hariçten vuku

⁹⁴ *Tanin*, 8 Teşrinisani 1324/ 21 Ekim 1908, nr. 111.

⁹⁵ Kuran, *Jön Türkler*, s. 307.

⁹⁶ Mattheww Smith Anderson, *Doğu Sorunu 1774-1923*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000, s. 303.

⁹⁷ Историски институт југословенске народне армије, *Први балкански рат 1912-1913*, Београд, 1959, s. 18.

⁹⁸ Abdurrahman Şeref, *Harb-i Hazırın Menşei*, Dersaadet 1334, s. 139.

bulacak tecavüzata karşı Balkan hükümetleri arasında bir ittifak meydana getirmek ve burada Türkiye'nin aktif rol almasını sağlamak uygun bir politika olarak benimsenmişti⁹⁹.

Balkan Savaşı'nın çıkmasında önemli bir yere sahip olan ülke Bulgaristan'dı. Osmanlı Hükümeti, Sofya sefaretinin Bulgaristan'ın savaşa tevessül etmemesi için devamlı dikkatli davranılması yolundaki isteklerini ciddiye almaktaydı. Hatta Balkan hükümetlerini cemileler yoluyla kazanmak yani düşmanı dost etmek politikasına yöneliyordu¹⁰⁰. Osmanlı hükümeti için Makedonya sorununda Bulgar tehlikesini savuşturmak en önemli sorundu. Bu amaçla Sofya ile uzlaşma sağlamaya çalışılıyordu. Çar Ferdinand 1910 yılı başında İstanbul'a gelmişti. Burada Bulgar hükümetinin kilise anlaşmazlığı konusunda bazı istekleri olmuştu. İstanbul'daki elçisi, Bulgaristan'ın menfaati için Bulgar hükümetini Türkiye'ye yakınlaştırmaya çalışıyordu; fakat Bulgar hükümetinin hasmane politikası devam ediyordu. Bu yüzden Bulgar elçisi, Bulgar politikasını "*kendi kendini yok etme*" olarak tanımlamıştı¹⁰¹. Karadağ Çetine Sefareti de Balkan Hükümetlerine karşı cemileler yoluyla düşmanı dost etmek politikasını önermişti. Siyasi ortamın hala Bulgaristan'ı bir savaşın içine sürüklemesi ihtimali vardı. Bu sebeple dost kazanma politikası şartların ortaya koyduğu bir zaruretli. Osmanlı Devleti Bulgaristan'la yaptığı Ticaret ve Gemi Taahhütlüğü Sözleşmesi'ni bir yıl daha uzatma kararı almıştı¹⁰². Bu dönemde iktisadi rabıta çok önemli bir konuydu. Türkiye Balkanlarda barışı devam ettirmek için devletlerle gümrük ve para birliği ile hafif ücretli posta ve telgraf anlaşmaları yapmak durumundaydı. İktisaden Balkan devletlerini kendine bağlamalıydı. Balkanlarda ancak bu şekilde savaştan kaçınılabilirdi¹⁰³. Bu fikirler Meclis-i Mebusan'da da ifade edilmişti¹⁰⁴.

⁹⁹ İSAM Arşivi, Hüseyin Hilmi Paşa Evrakı (HHPE), nr. 1/42.

¹⁰⁰ BOA, BEO, nr. 399/299373, lef 2 (18 Ocak 1912 tarihli Hariciye Nezareti namına müsteşarın gönderdiği yazıya takdim yazısı).

¹⁰¹ Mehmet Hacısalihioğlu, *Jön Türkler ve Makedonya Sorunu (1890-1918)*, çev. İhsan Çatay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2008, s. 321.

¹⁰² BOA, MV, nr. 158/14 (2 Kasım 1911); MMZC, Devre: 1, İnikad: 14, s. 365 (11 Kasım 1911).

¹⁰³ Hasan Basri, *Arnavutluk ve Buhran-ı Osmanî*, yy., 1329, s. 42-43. Hasan Basri Bey'in savaştan önce 1911 yılında ortaya attığı bu teklifler çok ileri seviyede fikirlerdi. Gümrük ve para birliği gibi kavramlar Avrupa'da dahi II. Dünya Savaşı'ndan çok sonraları konuşulmaya başlanmış ve ancak yakın zamanlarda uygulanabilir hale gelmişti. Hasan Basri Bey'in

Balkanlarda ikinci bir şans daha vardı. Yunanistan, İngiltere ve Fransa'ya yakın dururken diğer Balkan devletleri Rusya'ya yakın idiler. Bu devletlerin Balkanlarda rekabetini istemeyen diğer devletler, Balkan Konfederasyonu kurmak için çalışıyorlardı. Balkan devletlerinin dış güçlere dayanabilmesi bu sistem içinde Türkiye'nin de olmasının gerekliliği üzerinde duruluyordu. Selanik'te toplanan Osmanlı sosyalist konferansında söz alan Selanik mebusu Vlahof, Türkiye'nin Balkan devletleriyle birleşmesi gerektiğini söylemişti¹⁰⁵. Hasan Basri Bey, Türkiye ile Bulgaristan'ın kuzeyden gelecek ortak tehlike karşısında bulduklarını, bundan dolayı iki milletin birbirini tanımak ve ittifak etmek zorunluluğuna işaret etmişti. Ayrıca Bulgar burjuvazisinin kavga istemediğini ve “*niçin anlaşıyoruz*” dediklerini ifade etmişti¹⁰⁶. Fakat Osmanlı hükümetinin Balkan devletleriyle olan bazı sorunları çözmekteki gevşekliği Balkanlardaki ittifakın bizzat kendine karşı kurulmasına neden olmuştu. Hasan Basri Bey'in işaret ettiği önemli bir konu daha vardı. Türkiye Filibe'de sefaret görevlilerini kullanarak “*Balkan*” adıyla bir gazete çıkarıyordu. Bunun doğru olmadığını, görevlilerin içinde olmasının Bulgaristan'ın güvensizliğine neden olacağını söyleyerek Hariciye Nezareti'ni uyarılmış ve Bulgaristan'la mutlaka iyi geçinmemizi tavsiye etmişti¹⁰⁷.

Hakkı Paşa hükümeti, Balkan krallarına yakın olmayı sürdürmüştü. Bu bağlamda Adriyatik Denizi'nde seyahat eden Karadağ Kralı'nın bindiği vapurun kötü havalarda Osmanlı limanlarına sığınması halinde gereken konukseverliğin gösterilmesi istenmişti¹⁰⁸. Yine Yunanistan ile Romanya arasında ihtilaf konusu olan Ulah meselesi Türkiye için önemli fırsattı. Yunanistan'ın Makedonya'daki etkinliğinin artması üzerine Osmanlı hükümeti, Ulahları Rum unsurundan ayrı

---

fikirlerinden haberdar olunmadığına göre Balkanlardaki sorunlara çözüm arayışının bile ne denli gerçekçi olduğu meşkûttür.

¹⁰⁴ MMZC, Devre: 1, İnikad: 83, cilt. 5, Sene. 3, s. 441-445 (6 Nisan 1327/19 Nisan 1911). Hasan Basri Bey, “*Arnavutluk'un tahribi üzerine Balkanların ne hal alacağı zihnimi şiddetle işgal etmekte olduğundan vatanın selameti ne gibi siyaset-i hariciye lüzum gösterdiğini anlamışım. Çözüm Balkan ittihadında idi. Öyle bir ittihat ki temel taşı Osmanlılar atabilsin aksi takdirde Rumeli'den Osmanlı'nın tardı için gayri tabii bir Balkan ittihadı yapılabilir endişesindeyim*” diyordu.

¹⁰⁵ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 1. Kitap, Bilgi Yayınevi, Ankara 1991, s. 29.

¹⁰⁶ MMZC, Devre: 1, İnikad: 83, cilt. 5, Sene. 3, s. 445-446 (6 Nisan 1327/19 Nisan 1911).

¹⁰⁷ MMZC, Devre: 1, İnikad: 83, cilt. 5, Sene. 3, s. 446-447 (6 Nisan 1327/19 Nisan 1911).

¹⁰⁸ BOA, DH.MTV, nr. 24/34 (7 Eylül 1911).

bir cemaat olduğunu 25 Mayıs 1905 tarihli ferman yayınlamıştı¹⁰⁹. Bunun sonucunda Fener Patrikhanesi ile Yunan hükümeti birbirine girmişlerdi. Bir yandan da Yunan çetelerinin Ulahlara saldırıları ciddi boyutlara ulaştıkça Ulahlar Romanya'dan yardım istemişlerdi. Zaten Bulgar Kilisesi'nin Fener Patrikliğinden ayrılması Ulahlara yeterli cesareti vermişti¹¹⁰. Romanya Kralı'nın Ulahlarla yakın ilişkisi vardı. Ulahlara Roma muhaciri olarak bakılıyordu¹¹¹. Romanya hükümeti Yunan çetelerinin cinayetlerinden Yunan hükümetini sorumlu tutmuştu. Bunun üzerine Yunan hükümeti ile Romanya arasında karşılıklı notalar teati edilmeye başlamıştı. Romanya'da halk, hükümetinden Rumlara karşı etkin tedbirler almasını isteyince Romen hükümeti ülkesindeki Rumları sınır dışı etme kararı almıştı¹¹². Bu gelişmeler iki ülke arasındaki ilişkileri donma noktasına getirince Romen hükümeti Balkanlardaki güçler dengesini alt-üst etmişti. Sonunda iki ülke arasındaki siyasi ilişkiler kesilmiş ve Romanya-Yunanistan Ticaret Antlaşması feshedilmişti. Bundan son derece etkilenen Rumlar, Romanya'da işlerini kaybederek ülkelerine dönmeye başlamışlardı. Yunanistan, henüz Romanya ile ilişkilerini düzeltmeden bu defa da Bulgaristan ile bozuşmaya başlamıştı. İki ülkede yaşayan vatandaşlar arasında dehşetli bir düşmanlık, Filibe ve Varna gibi yerlerde Rumlar aleyhine galeyana dönüşmüştü. Yunanlılarla Bulgarlar arasında gerginlik had safhaya çıkmıştı. Makedonya'da Rum, Ulah ve Bulgarlar arasında mücadele başlamıştı; fakat batılı devletler Makedonya'da yaşanan bu gibi olaylara devamlı müdahale etmekte idiler¹¹³. Bununla birlikte Sırp, Bulgar ve Yunanlılar, Makedonya'ya paylaşmak arzusu içindeydiler. Makedonya'da bu üç devlet de nüfuslarının

¹⁰⁹ Osman Nuri, *Abdülhamid-i Sani, Devr-i Saltanatı*, II, İstanbul 1327, 1009; Ali Arslan, "Makedonya'da Rum-Ulah Çatışması", s. 23. Hâlbuki Yunanlıların bağımsızlık savaşında Ulahlar tamamıyla Yunan suretinde bulunmuşlardı. İfratla kendilerine Yunan diyen bu topluluk aslında Ulah kabilesindedir. Ulahların ayrı bir millet oldukları 1900'lü yılların başında liderleri olan Apostol Margarani tarafından ortaya çıkarılmıştı. Sonra da Yunan'dan ayrılma süreci başlamıştı. Hâlbuki Yunanlıların bağımsızlık savaşında Ulahlar tamamıyla Yunan suretinde bulunmuşlardı. Bkz. BOA, Y.PRK.MYD, nr. 26/97, s. 7 (14 Nisan 1908); Andonyan, *a.g.e.*, s. 117.

¹¹⁰ M. A., *Hunin Sahifeler*, s. 14. Bulgar çetelerinin Etnik-i Eteryaya karşı kanlı bir direniş göstermeleri Ulahların mücadelesinde önemli kolaylıklar sağlıyordu.

¹¹¹ BOA, Y.PRK.MYD, nr. 26/97, s. 6 (14 Nisan 1908).

¹¹² Osman Nuri, *Abdülhamid-i Sani*, II, 1010-1011.

¹¹³ Osman Nuri, *Abdülhamid-i Sani*, II, 1012. Almanya ticari amaçları için Osmanlı Devleti'ne yaklaşmış ve toprak bütünlüğünü sağlama garantisi vermişti.

aksine bir temsil istiyorlardı. Bu üç ülkede basılan haritalar adeta bir kavga nedeniydi. Bu kavga da Türkiye'nin işine geliyordu¹¹⁴. Aslında Balkan devletleri arasındaki ihtilafın tek sebebi Makedonya sorunu değildi. Bulgaristan'ın çeşitli sebeplerle terakkisinden dolayı diğer devletler rahatsız olmuşlardı¹¹⁵.

Balkanlardaki Slav emellerine karşı Yunanlılar da Türkiye ile tam bir uyum içindeydi. Daha 1912 yılı Ağustos'unda Yunan hükümeti, Girit meselesinin kendi lehine çözülmesi halini Türkiye'nin kabul etmesi durumunda tarafsız kalacağını teklif etmişti¹¹⁶; ancak bu teklif gururla ret edilmişti. “*Ya Girit ya ölüm*” nutuklarıyla mitingler düzenlenmişti¹¹⁷. Girit meselesinde gösterilen boykotlar ve sert tepkiler yüzünden bu uyum bozulmak üzereydi. Balkanlarda Sırlarla Bulgarlar arasında, Slavlarla da Yunanlılar arasında yaşanan anlaşmazlıklar bu devletlerin aleyhimize birleşip bir ittifak kurmalarının güçlüğü Türkiye'yi rahatlatan imkânlardı. Sırbistan'ın Adriyatik Denizi'nde bir çıkış kapısı edinmek konusunda sert bir rekabete girişmesi, bir yandan Avusturya siyasetine karşılıksız hizmette bulunulmasına bir yandan da Sırları karşımıza almamıza neden olmuştu¹¹⁸. Bundan daha vahim olmak üzere Makedonya'da gereksiz baskı ve tehcir kararlarıyla Bulgarların düşmanlıklarının artırılması da önemli bir politik basiretsizlikti.

Balkanlarda Bulgaristan en güçlü devlet olduğu halde Karadağ kilit bir ülke haline gelmişti. Buna rağmen bu devletle de iyi ilişkiler devam ettirilememişti. Karadağ hem Rusya'nın hem de Avusturya'nın çekim alanında olmuş ailevi ilişkilerinden dolayı siyaseten önemli bir ülke haline gelmişti. Bu sebeple II. Abdülhamid, Karadağ'ı hoş tutmak için bazı uygulamalar yapmıştı¹¹⁹. Lakin İttihatçılar buna ihtiyaç görmeyip bu uygulamaları iptal etmişlerdi. Buna rağmen yetersiz olsa da daha sonra Karadağ Prensine bazı

¹¹⁴ Henri, *a.g.e.*, s. 48. Bu üç Balkan hükümeti arasında zaman zaman kanlı ihtilaller olmaktadır. Paul Henri, “*Üç Balkan hükümeti rakiplerden ziyade Türkiye'nin hayrına hareket ediyorlardı*” der. *a.g.e.*, s. 48.

¹¹⁵ Henri, *a.g.e.*, s. 48.

¹¹⁶ İbrahim Hilmi, *Neden Münhezim Olduk I*, s. 45.

¹¹⁷ *Şeyhülislam Cemalettin Efendinin Hatırat-ı Siyasiyesi*, s. 46.

¹¹⁸ Mahmut Muhtar Paşa, *Maziye Bir Nazar: Berlin Anlaşması'ndan Harbi Umumi'ye Kadar Avrupa ve Türkiye - Almanya Münasebetleri*, Ötügen, İstanbul 1999, s. 149.

¹¹⁹ Mahmut Muhtar Paşa, *Maziye Bir Nazar*, s. 149-150. II. Abdülhamid II. Nikola'yı hoş tutmak için Çetine elçisini onunla kumar oynattırıp para kaybettirirdi. Ayrıca oğlu Velihaht Danilop'a da ayda bin lira gönderirdi. Bkz. *a.g.e.*, s. 149.

hediyeler gönderilmişti¹²⁰. Karadağ Prensesi'ne de Hereke dokuması ipekli büyük bir halı gönderilmişti¹²¹. Karadağ prensinin ellinci yılı dolayısıyla bu merasime büyük önem verilmiş, bir name-i hümayun yazılarak Hüseyin Hilmi Paşa başkanlığında bir heyet görevlendirilmişti¹²². Hatta Karadağ prensliğinin krallığa çevrilmesini havi bir mektubun Babıali'ye ulaşmasından sonra bir name-i hümayun yazılmıştı¹²³. Osmanlı Hükümeti de İşkodra'ya konsolos tayin etme kararı almıştı¹²⁴. Yeni yönetimin tasarruf saydığı bu tedbirler bütün bir Balkan coğrafyasının kaybedilmesinin karşılığı olmuştu. Sonuç olarak Balkan devletlerine ayrı ayrı tavizler vererek aralarında anlaşmazlığın devamı sağlanabilir, birleşme önenebilirdi. Kilise meselesinde Fener Rum Patrikhanesi desteklenerek bir anlaşmaya varılmasına set çekmek mümkündü. Romanya, Dobruca meselesinden Bulgarlara karşı kırgındı. Nitekim savaş sırasında tarafsız kalmıştı. Aynı şekilde Dobruca'nın kendisine verilme garantisiyle Romanya ile anlaşmak imkân dâhilindeydi¹²⁵. Balkan Savaşı'nın başlamasından sonra Romanya Kızılhaç teşkilatı, 8-9 doktorla Türkiye'ye gelmiş ve Çatalca hattında savaşın sonuna kadar hizmet vermişti. Hatta bu heyetin başında İTC'nin kurucularından olan ve bir hayal kırıklığı içinde Romanya'ya yerleşen İbrahim Temo da vardı¹²⁶. Romanya, ayrıca I. Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar İstanbul'da katlık yaşanmaması için gerekli olan unun uygun bir fiyattan tedarik edilmesine de yardımcı olmuştu¹²⁷.

¹²⁰ BOA, İ.MBH, nr. 3/1328/B-004 (18 Temmuz 1910).

¹²¹ BOA, İ.MBH, nr. 3/1328/B-021 (3 Ağustos 1910).

¹²² BOA, İ.HR, nr. 423/1328/B-09 (25 Temmuz 1910).

¹²³ BOA, BEO, nr. 3814/286043 (24 Ekim 1910).

¹²⁴ BOA, DH.SYS, nr. 16/1/-1 (17 Kasım 1910).

¹²⁵ İhsan Ilgar, "1912-1913 Balkan Savaşı Hazırlıkları", *Hayat Tarih Mecmuası*, sayı 2 (1974), s. 81. "Romanya'nın bize el altından hayli yardımı dokunuyordu. Almanya'dan getirttiğimiz mühimmat dolu vagonları boş vagon diye geçmesine göz yumuyordu. Cephane taşıyan kuryelerimize göz yumdu".

¹²⁶ *İbrahim Temo'nun İttihat ve Terakki Anıları*, Arba Yayınları, İstanbul 1987, s. 225-6; Sacit Kutlu, *Didar-ı Hüriyyet Kartpostalları İkinci Meşrutiyet 1908-1913*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004, s. 273.

¹²⁷ Sabih Alaçam, *Cemil Topuzlu'nun Başından Geçenler*, (Anlatan: Cemil Topuzlu), Milli Mecmua, İstanbul 1939, s. 119.

5. Avusturya ve Almanya'nın Kayıtsız Kalmaları

Rusya'nın dış politikasında Balkanlara yönelik olarak yakın ve uzun vadedeki hedefleri, genel anlamda Slav hâkimiyetini sağlamaktan başka bir şey değildi; fakat Rus diplomatlarının hedeflerini pratiğe dönüştürmede Petersburg'la aralarında zaman zaman görüş ayrılıkları yaşamaları Almanya ve Avusturya'nın Balkanlarda iradelerini hemen ortaya koymalarında tereddütler yaşamalarına neden olmuştu. Bulgar ekonomisi, artan ve ödenmeyen dış borçlar yüzünden yabancı kontrolü altına girmişti. Almanya-Avusturya bloku Bulgaristan üzerinde en hâkim dış güç durumunda idi. Radoslavov Partisi, Rusya taraftarı gruplara karşı Almanya taraftarı bir politika izliyordu¹²⁸. Londra sefiri Tevfik Paşa'nın bir raporuna istinaden Balkanlarda bir Rus-Avusturya itilafı Türkiye'yi endişelendiren bir gelişme olmuştu. Tevfik Paşa ısrarla böyle bir ihtimali Türkiye'nin nazar-ı dikkate alması gerektiğini belirtmişti. Tevfik Paşa bunun doğuracağı tehlikelerden hareketle, Türkiye'nin Anadolu kıtaatını Rumeli'ye tahşidinin uzun zaman alacağından dolayı Balkan devletlerinin sınır tecavüzlerine karşı tedbir almanın öncelikli bir iş olarak ele alınmasını istemişti¹²⁹. Türkiye, bu tedbirleri vaktiyle alabilmiş olsaydı, Balkanlardaki küçük devletlerin cesaretlerini artırıcı bir duruma gelmeyebilirdi. Aslında Balkan Savaşı'nı önlemek Avrupa batılı devletleri için basit bir işti. Hangi devlet grubuna girmiş bulunursa bulunsun batılı devletlerden herhangi birinin ciddi bir tavır takınması Balkan Savaşı'nın başlamasını önleyebilirdi. İngiltere, Fransa ve Rusya grubu ittifak devletleri karşısında bir kuvvet oluşturmayı istiyorlardı. İttifak devletleri ise Osmanlı Devleti'nin bu savaştan muzaffer olarak çıkacağına gönülden inanıyor ve böyle bir sonuç bekliyorlardı. Özellikle Avusturya savaştan yenilmiş ve zayıf düşmüş Balkan devletlerinin ve Sırbistan'ın kendi isteklerine bağımlı olacağını, bu şekilde Arnavutluk üzerinde büyük bir rol oynayacağını umuyordu¹³⁰. Türkiye, Balkan Savaşı'na tam bir yalnızlık içinde İttifak devletlerinin de terk etmiş olmasından dolayı İtilaf devletleri karşısında kalmıştı. Balkan devletlerinin hazırlamış olduğu tehlike

¹²⁸ İlber Ortaylı, "Mustafa Kemal Atatürk'ün Bulgaristan'daki Yılları", *IX. Türk Tarih Kongresi*'nden ayrı basım, TTK, Ankara 1989, s. 2043-4.

¹²⁹ BOA, BEO, nr. 4002/300128, lef 2 (15 Ocak 1912).

¹³⁰ *Talat Paşa'nın Anıları*, haz. Alpay Kabacalı, İstanbul 2007, s. 20.

yaratan vaziyetten kendimizi kurtarmamız imkân haricindeydi¹³¹. Bununla beraber Katolik Arnavutları Avusturya'nın himaye etmesinden dolayı İtilaf devletleri de savaştan galip çıkmak şartıyla statükonun korunacağını bir ihtiyat tedbiri olarak öne sürmüşlerdi; fakat bu sözlerini Türklerin yenilgisi üzerine unutmışlardı.

Karadağ Kralı Nikola Viyana'yı ziyaret ettiğinde Avusturya-Macaristan İmparatoru Joseph ile Dışişleri Bakanı Berchtold ona sadece barışı sürdürmesini tavsiye etmişlerdi. Batılı devletlerin mağlubiyet halinde bile savaştan evvelki durumda hiçbir değişiklik yapılmayacağına dair verdikleri teminattan cesaret alan küçük Balkan devletleri Osmanlı Devleti'ne karşı birlikte saldırma imkânı bulmuşlardı. Almanya ve Avusturya da Balkan devletlerine cesaret veriyorlardı. Sadrazam Ahmed Muhtar Paşa ise Avrupa'nın bu savaşa müsaade etmeyeceği kanaatiyle eğitim amacıyla silâh altına çağrılmış 84 tabur askeri terhis etmişti. Bulgar Kralı Ferdinand da savaştan hemen önce Almanya'ya resmen bir ziyaret gerçekleştirmişti¹³².

Sonuç

Almanya'nın yeni güç alternatifi olmasıyla birlikte Avrupa siyasetinde bloklaşmalar süreci başlamıştı. Almanya ve İngiltere, Avrupa'nın yeni güç merkezlerini oluşturmuşlardı. Avrupa devletleri bu iki güç etrafında toplandıkları halde, 1878 Berlin Konferansı'yla birlikte Osmanlı Devleti aleyhine 1913 yılına kadar birlikte ortak politikalar oluşması konusunda bazen öncü olmuşlar bazen de mevcut politikaları desteklemişlerdi. Türklerin Avrupa'dan çıkarılması süreci son aşamaya gelmişti. Balkanlar Balkanlılarıdır, propagandası zihinlerde ve politikalarda yeterince olgunlaşmıştı. Balkan sorunu, Balkan Savaşı'nın başlamasından önce çok çetrefil ve yalnız Osmanlı Devleti ile Balkan devletleri arasında bir sorun olmayıp batılı devletleri yakından ilgilendiren bir konu haline gelmişti. Çünkü Avrupa'nın kendi medeniyet dairesi dışındaki kavimlere karşı “Şark meselesi” kapsamında şartlı bir bakışı vardı. Osmanlı Devleti'ne karşı birleşme İslamiyet-Hıristiyanlık ya da doğu-batı medeniyetlerinin bir mücadelesine dönüşmüştü. Türk topraklarının paylaşım

¹³¹ Mahmut Muhtar Paşa, *Maziye Bir Nazar*, s. 148-149.

¹³² BOA, A.MTZ(04), nr.175/25.

projeleri Avrupa sisteminin ve genel barışın en önemli konularından biri olmuş, hatta Avrupa barışının emniyet supabı haline gelmişti. Şark meselesinin bir nihai çözüme kavuşturulması Avrupa diplomasisinin en önemli gündem konusu olmuştu. Bu gündem Avrupa'nın yeryüzüne hâkim olması meselesidir.

Batılı devletler, Makedonya sorunu dolayısıyla bir yandan Osmanlı Devleti'nin içişlerine karışarak azınlıkları kışkırtmakta diğer yandan da hâkimiyet alanlarının tasfiyesine yönelik oluşumları tabii karşılayarak her türlü ittifaka destek vermişti. 1908-1912 yılları arasında Balkan uluslarının ekonomik ve siyasi atılımları, batının desteğiyle önemli bir mesafe almıştı. Osmanlı Devleti'ne karşı askeri ittifaklar yoluyla birleşmeleri batılı devletlerin açık ve gizli desteğiyle olmuştu. Batılı devletlerin sömürgecilik ve nüfuz paylaşımı gibi konularda aralarında temel sorunlar olduğu halde 1912-1913 Balkan Savaşları birbirlerine karşı savaşmalarına sebep olmamıştı; ancak bir yıl sonra kendi aralarında büyük savaşa girmişlerdi. Rusya'nın Balkan Savaşı'nın başlarına kadar takip ettiği Şark'ı istila politikası Balkan Savaşı'nın Balkan hükümetlerinin zaferiyle sonuçlanmasından sonra değişmişti. Balkanlarda yüz yıl önce tesis edilen yeni statükoda Müslüman ve Türklere yer verilmemişti.

Avrupa'da milliyetçilik bir vatan muhabbeti ve temiz bir his olmaktan çıkmıştı. Avrupalıların gözünde insan yok, yalnız Fransız, yalnız Alman, yalnız İngiliz vardı. Bütün hayat hakkı yalnız kendi kıtalarında toplanan küçük bir grubun idi. Batılılar kendi hedefleri için küçük Balkan uluslarını kışkırtmakta bir savaş malzemesi olarak kullanmakta idiler. Meşrutiyetin ilanında İTC'nin sivil kanadının yanında yer alan İngiltere ile 31 Mart isyanından sonra askeri kanadın hamisi olan Almanya savaş sırasında açıkça talep olduğu halde Balkan Savaşı'nı önlemeye yönelik bir politikayı hiç aktif hale getirmeyi düşünmemişlerdi. Çünkü Balkanları Müslümanlardan ve Türklerden tam anlamıyla arındırmak istiyorlardı. Aradan yüzyıl geçtiği halde Balkanlardaki Müslüman varlığın tamamen tasfiye edilememiştir. Arnavutluk, Kosova ve Bosna gibi yerlerde ekseriyette diğer bazı devletlerde ise azınlık olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Balkanlardaki Osmanlı hâkimiyeti yüz yıl önce tasfiye edildiği halde bugün itibarıyla problemsiz ve istikrarlı bir bölge olabilmiş değildir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

ATASE, BLH.

İslam Araştırmaları Merkezi Arşivi (İSAM), Hüseyin Hilmi Paşa Evrakı (HHPE).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

İ. MBH.

İ. HR.

BEO.

A. MTZ(04).

DH.SYS.

DH.MTV.

Y.PRK.MYD.

Y.A.HUS.

A.MKT.MHM.

TFR.1.M.

MV.

Sürelî Yayınlar

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (MMZC)

Tanin

Araştırma Eserleri

A., M., *Hunin Sahifeler*, Çiftçi Kütüphanesi, İstanbul ty.

Abdurrahman Şeref, *Harb-i Hazırın Menşei*, Dersaadet 1334.

Aksun, Ziya Nur, *Osmanlı Tarihi*, V, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1994.

Akşin, Sina, *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, İmge Kitabevi, Ankara 2011.

Akyıldız, Necdet, *Temmuz 1330'da Meclis-i Mebusan'da Geçen Divan-ı Ali Bahislerine Bir Nazar*, İ.Ü. SBE., Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1990.

Alaçam, Sabih, *Cemil Topuzlu'nun Başından Geçenler*, (Anlatan: Cemil Topuzlu), Milli Mecmua, İstanbul 1939.

Ali Saib, *Şark Meselesi*, İkbâl-i Millet Matbaası, İstanbul 1328.

Anderson, Mattheww Smith, *Doğu Sorunu 1774-1923*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000.

Andonyan, Aram, *Balkan Harbi Tarihi*, Sander Yayınları, İstanbul 1975.

Arslan, Ali, "Makedonya'da Rum-Ulah Çatışması", *İ. Ü. Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, sayı 4 (2003), s. 3-19.

_____, *Efendi ve Uşak*, İskenderiye Yayınları, İstanbul 2008.

Avagyan, Arsen-F. Minassian, *Ermeniler ve İttihat ve Terakki İşbirliğinden Çatışmaya*, Aras, İstanbul 2005.

Aydemir, Şevket Süreyya, *Makedonya'dan Ortaasya'ya Enver Paşa*, II, Remzi, İstanbul 1971.

Aydın, Mahir, "Tophane Konferansı Doğu Rumeli'ye Veda", *Tarih Dergisi*, sayı 53 (2012), s. 115-174.

_____, *Şarki Rumeli Vilayeti*, TTK, Ankara 1992.

Bayur, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılâbı Tarihi, Balkan Savaşları*, II/1, TTK, Ankara 1991.

Beydilli, Kemal, "Şark Meselesi", *DİA*, XXXVIII (2010), 353-356.

Bonyar, Waylet-Ernst Jackh, *İmparatorluk Stratejileri ve Ortadoğu*, çev. Vedat Atila, İstanbul 2004.

Chils, Timothy W., *Trablusgarp Savaşı ve Türk - İtalyan Diplomatik ilişkileri (1911-1912)*, çev. Deniz Berktaş, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2008.

Cleveland, Willam L., *Modern Ortadoğu Tarihi*, Türkçesi Mehmet Harmancı, Agora Yayınları, İstanbul 2008.

Dallat, Louis, *Siyasi Tarih*, çev. Oktay Akbal, Tan Matbaası, İstanbul 1966.

Danişmend, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, IV, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972.

Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, *Balkan Harbi (1912-1913)*, I, Atase Yayınları, Ankara 1970.

Graves, P. Philip, *İngilizler ve Türkler Osmanlı'dan Günümüze Türk - İngiliz İlişkileri (1789-1939)*, çev. Yılmaz Tezkan, 21.Yüzyıl Yayınları, Ankara 1999.

Hacısalihioğlu, Mehmet, *Jön Türkler ve Makedonya Sorunu (1890-1918)*, çev. İhsan Catay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2008.

Hall, Richard C., *Balkan Savaşları 1912-1913 I. Dünya Savaşı'nın Provası*, Homer Yayınları, İstanbul 2003.

Harris, Norman Dwight, "The Effect the Balkan Wars on European Alliances and the Futura of the Ottoman Empire", *Proceedings of the American Political Science Association*, Vol 10, Tenth Annual Meeting (1913), s. 105-116.

Hasan Basri, *Arnavutluk ve Buhran-ı Osmanî*, yy., 1329.

Hatipoğlu, Murat, "Venizelos'un 1910 Yılında İktidara Gelmesiyle Megali İdea'nın Kazandığı Yeni Karakter", *Üçüncü Askeri Tarih Semineri*, Atase Yay., Ankara 1986, s. 459-474.

Hayta, Necdet, *Balkan Savaşlarının Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2008.

Hayta, Necdet- Togay Birbudak, *Balkan Savaşlarında Edirne*, Atase Yayınları, Ankara 2010.

Henri, Paul, *Türkiye Nasıl Paylaşıldı, Kaynarca Muahedesinde Son Felaketimize Kadar Şark Meselesi*, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, Dersaadet 1329.

İlgar, İhsan, "1912-1913 Balkan Savaşı Hazırlıkları", *Hayat Tarih Mecmuası*, sayı 2 (1974), s. 80-86.

İşin, Mithat, *1912-1913 Balkan Harbi Deniz Cephesi*, Deniz Basımevi, 1946.

İbrahim Hilmi, *Balkan Harbinde Neden Münhezim Olduk I*, yy., 1329.

İbrahim Temo'nun İttihat ve Terakki Anıları, Arba Yayınları, İstanbul 1987.

Jorga, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, V, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005.

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, IX, TTK Yayınları, Ankara 1996.

Karayiblis, Nikerled, *Rusya'nın Şark Siyaseti ve Vilayat-ı Şarkıyye Meselesi*, çev. Habil Adem, Matbaa-i Şems, Dersaadet 1332.

Kennedy, Paul, *Savaşta ve Barışta Büyük Stratejiler*, çev. Ahmet Fethi, Eti kitapları, İstanbul 1995.

Kuran, Ahmet Bedevi, *İnkılâp Tarihimiz ve Jön Türkler*, Tan Matbaası, İstanbul 1945.

Kutlu, Sacit, *Didar-ı Hürriyet Kartpostallarla İkinci Meşrutiyet 1908-1913*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004.

M. Şükrü, "Bulgaristan'da Fırkalar ve Siyasi Cereyan", *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*, sene 2, sayı 42-74, c. 3, 23 Mart 1918, s. 826-832.

Mahmut Belig, "Balkan Harbi'nin Siyasi Yönden İncelenmesi", *Belgelerle Türk Tarih Dergisi*, sayı 80 (Eylül 2003), s. 56-64.

Mahmut Muhtar Paşa, *Maziye Bir Nazar: Berlin Anlaşması'ndan Harbi Umumi'ye Kadar Avrupa ve Türkiye - Almanya Münasebetleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1999.

Ortaylı, İlber, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi", *Türkler*, X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, 218-224.

_____, *Mustafa Kemal Atatürk'ün Bulgaristan'daki Yılları*, IX. Türk Tarih Kongresi'nden ayrı basım, TTK, Ankara 1989.

_____, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, Alkim Yayınları, İstanbul 2005.

Osman Nuri, *Abdülhamid-i Sani Devr-i Saltanatı*, II, İstanbul 1327.

Öke, Mim Kemal, "Şark Meselesi ve II. Abdülhamid'in Garp Politikaları (1876-1909)", *Osmanlı Araştırmaları III*, İstanbul 1982, s. 256-266.

Öztuna, Yılmaz, *Türkiye Tarihi*, V, Ötüken Yayınları, İstanbul 1994.

Rohde, Hans, *Asya İçin Mücadele Şark Meselesi*, çev. Nihat, Askeri Matbaa, İstanbul 1932.

Şeyhülislam Cemalettin Efendinin Hatırat-ı Siyasiyesi, Dersaadet 1336.

Şıvgın, Hale, “Kiliseler ve Mektepler Kanunu”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı 148 (İstanbul 2004), s. 1-8.

_____, “İttihat ve Terakki Politikalarının Balkan İttifaklarını Hızlandırmadaki Rolü”, *Gazi Akademik Bakış*, VI/11 (Ankara 2012), 1-19.

Talat Paşa'nın Anıları, haz. Alpay Kabacalı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2007.

Tepekaya, Muzaffer, “Osmanlı-Alman İlişkileri (1870-1914)”, *Türkler*, XIII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, 40-48.

Tukin, Cemal, “Balkan Harbinin Teşekkülü ve Bu Harbin Zuhuru”, *CHP Konferansları*, Kitap 5, Ankara 1939.

Tunaya, Tarık Zafer, *Hürriyet'in İlanı*, Arba Yayınları, İstanbul 1996.

Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi*, 1. Kitap, Bilgi Yayınevi, Ankara 1991.

Ulubelen, Erol, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*, Cumhuriyet, İstanbul 2006.

Wagner, H., *Bulgar Ordusu'yla Muzafferiyete Doğru*, İstanbul 1331.

Yavuz, Nuri, *Türk Arşiv Kaynaklarına Göre I. Balkan Savaşı*, Gazi Üniversitesi SBE., Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1989.

Историски институт југословенске народне армије: *Први балкански рат 1912-1913*, Београд 1959.